

TEVĀRĪH-İ ĀL-İ SELÇUĞ OĞUZ-NĀME'Sİ

Abdullah BAKIR*

ÖZET

Türk tarihin ana kaynaklarından olan ve Anadolu'daki ilk Türkçe yazmalardan sayılabilecek Oğuznâme; Türklerin tarih sahnesine çıkışından Osmanlılara kadar olan dönemi kapsayan bir genel Türk tarihi niteliği taşımaktadır. Eserin ilk bölümünde Türklerin tarih sahnesine çıkışları, Oğuz boyları, boy adlarının anlamları, boy tamgaları ve geleneklerinin anlatıldığı *Oğuznâme* adlı bir bölüm bulunmaktadır.

Makalemizde; bu yazma eserin tanıtımından sonra, *Oğuznâme* bölümünün transkripsiyonu ve Berlin, Paris ve Topkapı Sarayı Kütüphanesi nr.1390 nüshalarının bir karşılaştırması sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Selçuk-nâme, Oğuz-nâme, Oğuz boyları, Oğuz tamgaları.

THE OĞUZ-NĀME OF TEVĀRĪH-İ ĀL-İ SELÇUĞ

ABSTRACT

One of the main sources of Turkish history and accepted the first turkish writing "oguzname" includes the quality of the first appearance of turks till ottoman as a general turk history. In the first part of the work, there is a section which is called "oguzname" is about the first appearance of the turks, oguz stature, the meanings of the stature's, stature's mark and the customs of them. in our article, after the introduction of this writing work, the transcription of oguzname section and in berlin, paris and topkapi palace library the comprehension of the copies no. 1390 are represented.

Key Words: Selçuk-nâme, Oğuz-nâme, Oğuz tribes, Oğuz tamgaları(seals).

---

* Dr. Tarih Öğretmeni. abdullahbakir@gmail.com.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

TEVĀRĪH-İ ĀL-İ SELÇUĞ OĞUZ-NĀME'Sİ

Türk tarihi ve dili açısından büyük öneme sahip olan ancak bugüne kadar gereken ilgiyi görememiş olan *selçuk-nâme*; veya *tevārīh-i Āl-i selçuk* adlarıyla da anılan *oğuz-nâme* yazıcızgde ‘alī tarafından kaleme alınmıştır. *Yazar* eserini osmanlı sultanı 11. Murad’ın isteği üzerine hazırlamış ve ondan şu şekilde bahsetmiştir. “*sultān murğd bin muḥammed ḥan ki eşref-i ġl-i ‘osmān dandur, pğdişahlığa ensab ve elyağdur. Oğuz’un ḳalan ḥanları uruğundan belki cingiz ḥanları uruğundan, daḥı mecmū’ından ulu aşl ve ulu sūnūkdür, şer’-ile daḥı ‘örf-ile daḥı. Türk ḥanları daḥı ḳapusına gelüp selğm virmege ve ḥizmet itmege lğyıkdur. Allğhu te‘ğlg bğkī ve pğyidğr ḳılsun, şoyı ‘ğlem olduḳca ciḥğndğr u ciḥğnda vğr olsun.*”¹ 11. Murad’a takdim edilen² eserin yazıldığı tarih hakkında nüshalarda açık bir ifade bulunmamaktadır. Bundan dolayı inceleme yapan bilim adamları farklı tarihler üzerinde durmuşlardır. Çoğunluk, ittifak ile eserin telif tarihini 827/1423 yılı olarak kabul etmektedir. Eserdeki “*ger evvelki ḥarfine tğrīh zam, ḳılursañ nedir biline keyf-ü kem*”³ ifadesinden yola çıkılarak ebced hesabıyla yazılış tarihi h. 827 olarak tespit edilmiştir⁴.

Yazıcızāde ‘Alī, İbn Bībī tarafından yazılan *el-Evāmīrū’l-‘Alā’iyye fi’l-umūri’l-‘Alā’iyye* adlı Farsça eserin Türkçeye çevirisini yaparak *Tevārīh-i Āl-i Selçuk*’un omurgasını oluşturmuştur⁵. Tercüme bir eser ortaya çıkarmak amacıyla işe

¹ Yazıcızāde ‘Alī, *Tevārīh-i Āl-i Selçuk*, Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Revan Bölümü, nr. 1391, vr. 14b.

² Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, I, İstanbul, Matbaea-yı Âmire, 1342, s. 183

³ Yazıcızāde ‘Alī, *Tevārīh-i Āl-i Selçuk*, Staatsbibliothek zu Berlin, Ms. Or. Quart. 1823, vr. 450a.

⁴ Herbert W. Duda, “Zeitgenössische islamische Quellen und das OāuznĀme des Jazyğyoālu ‘Alī zur Angeblichen türkischen Besiedlung der Dobrudscha im 13. Jhd. n. Chr.”, s. 138. . Spisanie Na Bulgarskata Akadamiya Na Naukit İ İzkustvata Kniga LXVI, Sofiya, Peçatnitsa Knipegraf, 1943.

⁵ “*Bende-i kimesne bu iki mücellid içinde geçmiş işler ve ḥikāyetleri ki şenir ve şuhūr-ı māziye der Rūm memālikinde ḥādis ve zāhır olmuşdı. Pārisiden Türkiye dönderip ḳaleme getürdi ve Cenāb-meāb-ı ḥayāt-asā devlet-i ma’vā a’llāhu ta’ālā ebed^m ve sermed^m ḥazretine mahall-i ‘arza yitürdi ve mechūd miḳdārı mebzūl ḳıldı ümīddir ki eger sehv ve ḥaḫā vāki’ olduysa pādişāh ḥazretinüñ efāşılı islāḥ buyurup ḳalem-i ‘afv birle termīm el fāsıd dirig āğyālarki insan nisyāndan ḥālī degil*”

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008

başlayan müellif, eserin bazı bölümlerini kaldırarak, bazı bölümlerine kendisinden ekler koyarak farklı bir eser meydana getirmiştir. Yazıcızâde *el-Evâmirü 'l-'Alâ 'iyye fi 'l-umûri 'l-'Alâ 'iyye*'nin tercümesine başlamadan evvel baş kısma bir *Oğuz-nâme* bölümü eklemiştir. Bu bölümü kaleme alırken Reşîde'd-dîn Fazlullâh'ın (1248-1318), *Câmi' u 't-tevârih* adlı eserinden faydalanmakla birlikte,⁶ tarihi Oğuz efsanelerinden ve Uygurca *Oğuz-nâme*'den de istifade etmiştir⁷. İkinci bölüm yazılırken Râvendî'nin *Râhatü's-sudûr ve ayetü's-surûr* adlı eserinden istifade edilmiştir⁸. Ayrıca İbn Bîbî'nin kendisi ve ailesi ile ilgili bilgilerin verildiği yerlerin bazıları çıkartılmış, 'Alâ'a'd-dîn Atâ Melik Cüveynî'ye methiye bölümlerinin yerine Sultan II. Murad ile ilgili methiyeler eklenmiştir⁹. Yazıcızâde'nin yapmış olduğu eklemelerden dolayı eser Türkiye Selçuklularının tarihinin anlatıldığı kitap niteliğinden çıkıp, İslâm öncesi Türk tarihi, Selçuklu, Moğol, Beylikler Dönemi ve Osmanlı tarihinin anlatıldığı bir Türk Tarihi niteliğini kazanmıştır.

Toplam dört bölümden meydana gelen eserin birinci bölümünde Türk ve Moğol boylarının tarihi ile şeceresi ve Oğuz boylarının adlarının nereden geldiği, tamga ve ongunlarının neler oldukları anlatılmaktadır. Boyların tamgaları düzgün bir şekilde çizilerek gösterilmektedir. Metinde bulunan "Oğuz şu'besi şöyle kim ânuñ şerhi Oğuz-nâme'de ve Câmi' u 't-tevârih'de gelür" ifadesinden

---

'Alî kim du'â gūy Sulṭundur
 Şeyhūñ sevgüsü cismine cāndur
 Eger olsa 'āmile verḥâş-ile
 Du'âcisıdır şeyhūñ ihlâş-ıla
 Dil-rūḥdan olduḡca cümle şām
 Ḥudâvendigâr olduḡun müstedâni'

Yazıcızâde 'Alî, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Revan Bölümü, nr. 1390, vr. 234a.

⁶ "Oğuz şu'besi şöyle kim Ânuñ şerhi Oğuz-nâme'de ve Câmi' u 't-tevârih'de gelür" Yazıcızâde 'Alî, *Tevârih-i Âl-i Selçuk*, Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Revan Bölümü, nr. 1391, vr. 2b.

⁷ Sergey Grigoreviç Agacanov, *Oğuzlar*, çev. Ekber N. Necef-Ahmet Annaberdiyev, İstanbul, Selenge Yayınları, 2003, s. 53.

⁸ Nihad Sâmî Banarlı, "Yazıcı-oğlu 'Alî ve Selçuknâme (Oğuznâme)", *Resimli Türk Edebiyat Tarihi*, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1971. s. 500; Adnan Sadık Erzi, "İbn Bîbî", *IA*, V/2, s. 716.

⁹ Abdülkerim Özaydın, "İbn Bîbî", *DİA*, XIX, s. 381; İbn Bîbî, *el-Evâmirüel-Alâiyye fi'l-umÿrêil-Alâiyye (Selçuknâme)*, I, Hazırlayan, ÖZTÜRK Mürsel, Ankara, Milli Kütüphane Başkanlığı Basımevi, 1996. s. 11.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic
 Volume 3/7 Fall 2008*

müellifin bu bölümü yazarken Reşîde'd-dîn Fazlullâh'ın *Câmi'ü't-tevârih* adlı eserinden istifade ettiği anlaşılmaktadır. Yazıcızâde 'Alî bu bölüme Dede Korkut ve Akkoyunlu Beyi Kara 'Oşmân hakkında bilgiler eklemiştir. Türklerin soyunun Nuh Peygamber'in oğlu Yafes (Yafet)'e¹⁰ kadar dayandığının anlatılmasıyla başlanan bu bölümde Oğuz boyları ve uygulanan ikili teşkilat, boyların görevleri, han ve bey olma usul ve sıraları da anlatılmıştır. Oğuz boylarının makam ve mevkilerinin anlatıldığı bölümde Türklerde toy¹¹, orun¹² ve ülüş¹³ gelenekleri hakkında da bilgiler sunulmuştur.

İkinci bölüm ise Selçuklu hükümdarlarını, Oğuzlara bağlayarak Büyük Selçuklu tarihine giriş yapar. Selçuklular hakkında övgüler ve boy beylerinin oturdukları mevkiler dile getirildikten sonra, Selçuk bin Dokak (öl. 1009) hakkında kısa bilgiler verilir. Arslan Yabgu'nun (1009-1025) Gazne Hükümdarı Sultan Mahmud (998-1030) tarafından hile ile Hindistan Kalesi'ne¹⁴ hapsedilmesiyle devam eden bölüm, Sultan Mahmud ile yapılan mücadeleler ve Sultan Tuğrul'un tahta geçmesi anlatıldıktan sonra Irak Selçuklularına da

¹⁰ Birçok ilmi kaynakta "Yafes" olarak kaleme alınan bu isim Yazıcızâde'nin eserinde "Yafet" olarak yazılmıştır.

¹¹ *Toy*, Türk devletlerinde resmi bir görüşme gayesiyle toplanılan veya Türk boylarının, topluluklarının belli bir amaç doğrultusunda bir araya geldikleri toplantılardır. Hükümdarlar çeşitli sebeplerle toy düzenlerlerdi. Bunlar, tahta çıkış toyu, zafer toyu, düğün toyu, doğum toyu, ad koyma toyu gibi toylardır. Bu toylar Türklerde sosyal hayatın düzenlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır; bk. Abdulkadir Donuk, *İdarî-Askerî Unvan ve Terimler*, İstanbul, 1988, s. 85; Bahaeddin Ögel, *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, İstanbul, 2001, II, s. 782-783; İbrahim Kafesoglu, *Türk Milli Kültürü*, İstanbul, Boğaziçi Yayınları, 1986, s. 246-247, 336.

¹² *Orun*, Türk hanlarının saraylarında veya devlet törenlerinde, toylarda Türk boylarının alacakları, oturacakları yerlerin tespit edildiği kurallardır. bk. Abdulkadir İnan, "Orun ve Ülüş Meselesi", *Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası*, I, İstanbul, 1931, s. 121-128.; Bahaeddin Ögel, *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, II, s. 782-783; İbrahim Kafesoglu, *Türk Milli Kültürü*, s. 688.

¹³ *Ülüş*, kelime manası itibarıyla bölmek, ayırmak anlamına gelmektedir. Eski Türk devlet geleneğine göre ülkenin hanedan üyeleri arasında paylaşılması âdetini ifade etmektedir. Önceleri Oğuz boylarında kesilen etten boylara ayrılan hisseyi ifade ederken, sonraları siyasi manada bir hal alarak ülkenin hanedan üyeleri arasında paylaşılması kuralına dönüştürülmüştür. Ülüş sistemi bilim adamlarınca göçebe devlet anlayışı ve teşkilât sistemine dayandırılmıştır. Abdulkadir İnan, "Orun ve Ülüş Meselesi", s. 123; Osman G. Özgüdenli, *Ortaçağ Türk-İran Tarihi Araştırmaları*, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2006, s. 43.

¹⁴ Arslan Yabgu; farklı eserlerde "İsr'âil" ismiyle de zikredilmiştir. Burada Hindistan Kalesi olarak adlandırılan yer Kalincar Kalesi'dir. bk. Abdülkerim Özaydın, "Arslan bin Selçuk", *DİA*, III, s. 402, 403.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

değnilerek son bulur. Bu bölüm Rāvendî'nin *Rāhatü 's-sudûr ve âyetü 's-surûr adlı* eserinden alınmıştır¹⁵.

Üçüncü kısım Türkiye Selçuklu Devleti'nin kuruluşuna kısaca değnilerek başlar ve *İbn Bîbî*'nin kaleme aldığı *el-Evâmirü 'l-'Alâ 'iyye fi 'l-umûri 'l-'Alâ 'iyye' nin* aynen Farsça'dan tercümesiyle son bulur. Bu bölümde olaylar zıkr-i ifadesiyle başlayan başlıklar altında anlatılmıştır. Tercümeğe esas ana metinde bulunan şiirler Türkçe'ye çevrilmiştir ancak, bazı zor olanları da aynen Farsça olarak verilmiştir. Son bölüm ise Gazan Han (1295-1304)'ın ölümünden sonra Anadolu'daki siyâsî ve ictimaî durum, Osmanlıların mensup olduğu boy ve Anadolu'ya gelişleri anlatılarak son bulmaktadır. Eserin Berlin ve Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan Bölümü nr. 1390 nüshalarının sonunda farklı olarak II. Murad'a hitaben yazılan bir manzume bulunmaktadır.

Eser bir bütün olarak ele alındığı zaman İslâm öncesi Türk tarihinden Osmanlıların kuruluşuna kadar geçen dönemin anlatıldığı bir kaynak özelliği taşımaktadır. Oğuz boylarının isimleri, tamgaları, sünükleri ve görevlerinin anlatıldığı kaynakta; devlet yönetiminde uygulanan ikili teşkilat, han ve bey olma usulleri dile getirilmiştir. Türklerdeki toy, orun, ülüş adetleri ve uygulanışı anlatılmıştır. Eserde Selçuklular Devri ordu sistemi, unvanlar, diğer devletlerle olan ilişkiler, hükümdarların tahta geçiş usulleri ve o devir Anadolu'sundaki yer ve şahıs adları hakkında bilgilere ulaşılabilir.

Nüshalarında ve çeşitli çalışmalarda *Tārîḫ-i Âl-i Selçuk*, *Selçuk-nâme*, *Oğuz-nâme* ve *Moğol-nâme* gibi isimlerle de anılmıştır, ancak nüshaların baş kısmına bu adların birçoğu sonradan eklenmiştir. Kaleme alınalı neredeyse altı asır geçmiş olan bu eser, o kadar güzel bir Türkçe ile yazılmıştır ki, günümüzde bile çok rahat bir şekilde anlaşılabilir düzeydedir. *Oğuz-nâme* II. Murad dönemindeki kültür hayatının canlılığının ve Türklük şuurunun günümüze bir yansımasıdır.

¹⁵ Adnan Sadık Erzi, "İbn Bîbî", *İA*, V/II, s. 716; Nihat Azamat, *II. Murad Devri Kültür Hayatı*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yeniçağ Tarihi Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul 1996, s. 168; Herbert W. Duda, *Die Seltshukengeschichte des Ibn Bibi*, Munksgaard/Kopenhagen, 1956, s. 12.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

TRANSKRİPSİYON ÇALIŞMASINDA TAKİP EDİLEN YÖNTEM

Transkripsiyon çalışması yapılırken *Türk Dil Kurumu* tarafından ortaya konulan transkripsiyon sistemi esas alınmıştır. Metin tamamen okunuşuna göre kelimesi kelimesine transkripsiyon edilmiştir. Kelimelerin okunması esnasında tespit edilebilen ve yazım esnasında unutulduğuna kanaat getirilen harfler köşeli parantez işareti içinde gösterilmiştir. Tamamı harekeli olan yazmada özellikle özel adların yazımında tutarsızlık mevcuttur. Bunun gibi farklı harekelenmiş kelimelerin harekelenmediği şekli ile aynen transkripsiyonu yapılmıştır, Böylelikle devrin özel adlarıyla, dil özellikleri ortaya konulmaya çalışılmış, orijinal şekilleri ise metinde ilk geçtiği yerde dipnotta tırnak işareti içerisinde gösterilmiştir. Ancak yer adlarından günümüz ifadesine yakın şekilde yazılmış olanlar, anlaşılır olduğu için dipnotta gösterilme ihtiyacı duyulmamıştır. Ayrıca ana nüshada orijinal şeklinden farklı olarak yazılmış, fakat edisyon kritik çalışmamıza esas alınan diğer nüshalarda orijinal şekliyle kaleme alınmış olan yer isimleri, nüsha farkı olarak dipnotta gösterilmiştir. Nüsha üzerinde okunmasında zorlanılan veya silinmiş bölümler ise diğer nüshalardan istifade edilerek düzeltilme yoluna gidilmiş, düzeltme hangi nüsha esas alınarak yapılmışsa dipnotta gösterilmiştir. Nüshalar arası kelime farklılıkları da dipnotta belirtilmiştir. Kelimenin hemen arkasına konan dipnot işaretiyle, kelimenin atıfta bulunulan nüshanın varak/satır numarasında çift tırnak (örnek: “kelime”) işareti içinde esas alınan nüshadaki farklı yazılışı veya kelimenin yerinde yer alan başka bir kelimeyi göstermektedir. Çift tırnak içinde üç nokta ile başlayan dipnotlarda (örnek: “...kelime”) kelimenin, atıfta bulunulan nüshada, dipnot işaretinin bulunduğu iki kelimenin arasında yer aldığını göstermektedir. Yazma metnin içerisinde bulunan ve kırmızı renkli mürekkeple yazılan konu başlıkları transkripsiyon esnasında ilk harfleri büyük olmak üzere koyu renkle yazılmıştır. Nüshadaki varak numaraları tırnak işareti içerisinde ^[A. 22a] ^[A. 22b] şeklinde belirtilerek, her satırın başları üst simge olarak numaralandırılmıştır. Metin içerisinde geçen beyitler alt alta gelecek şekilde satır numaraları belirtilerek yazılmıştır. Konu içerisinde geçen Oğuz boylarını simgeleyen *tamga* resimleri orijinal metinden aynen kopyalanarak çalışmamıza

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

aktarılmıştır. Metnin anlaşılabilirliğini kolaylaştırmak ve konu bütünlüğünü sağlamak amacıyla noktalama işaretleri kullanılmıştır.

Edisyon kritik amacıyla ana nüsha olarak Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan Bölümü nr. 1391da kayıtlı yazma ana nüsha olarak transkript edilmiştir. Paris, Berlin ve Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Revan Bölümü nr. 1390 nüshalardaki *Oğuznāme* bölümü ana nüsha ile karşılaştırılmıştır. Edisyon kritik çalışmasına esas alınan yazmalar Paris Nüshası (P), Berlin Nüshası (B), Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan Bölümü nr. 1391 Nüshası (T), harfleriyle kısaltılarak sayfa altlarında dipnot şeklinde belirtilmiştir.¹⁶ Dipnotlama esnasında karşılaştırmaların daha kolay anlaşılabilmesi ve incelenebilmesi amacıyla, sırasıyla nüshanın kısaltması, varak numarası ve satır numarası aynen yazılmıştır, örnek: (T. 44b/9). Yazma nüshaları dipnotlarda verilirken anlaşılabilirliği kolaylaştırmak amacıyla tam künyesiyle gösterilmiştir.

---

¹⁶ Petersburg Devlet Üniversitesindeki yazma hakkında bilgi için ayrıca bk. Nuri Yüce; Bir Yazmanın Yayımındaki Bazı Eksikler, IV Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II, 24-29 Eylül 2000, TDK, Ankara 2007, s. 2093-2101.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 3/7 Fall 2008

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

آ	ā, Ā
ء	ʾ
ب, بی	b, B
ت, تی	t, T
ث, ثی	s, S
ج, جی	c, C
چ, چی	ç, Ç
ح, حی	h, H
خ, خی	ħ, Ĥ
د	d, D
ذ	z, Z
ر	r, R
ز	z, Z
س, سی	s, S
ش, شی	ş, Ş
ص, صی	ṣ, Ṣ
ض, ضی	ẓ, Ẓ, ḏ, Ḑ
ط	ṭ, Ṭ
ظ	ẓ, Ẓ
ع, عی	ʿ
غ, غی	ğ, Ğ
ف, فی	f
ق, قی	q, Q
ك, کی	k, g, ñ; K, G
ل, لی	l, L
م, می	m, M
ن, نی	n, N
ه, هی	a, e, A, E
ه, هی	h
و	v, V; ^v
ی	y, Y
ي	ī, Ī
ژ	j, J
پ	p, P
گ, گی	g, G, ñ

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

**TevĀrīḥ-i Āl-i Selçuċ OĀUZ-NĀME'Sİ
TRANSKRİPSİYON VE NÜSHA KARŞILAŞTIRMASI**

[A 1b] ¹. -*Bismi 'llāhi 'r-Raḥmāni 'r-Raḥīm-*

².^c Aded-i ḥamdi bī-^caded ve vüfür-i sipās-i bī-ḳıyās ol Melikü 'l-mülk¹⁷ -*celle celālühü ve 'amma nevālühü-*, ³ḥazretine ki ketm-i 'ademden ṣaḥrā-yı vüçüda bir nice¹⁸ hezārān hezār ādemi bedīdār idüp ⁴eṭrāf-ı 'ālemden her birinüñ zürriyyātı yayılmaġ-ıçün bir iḳlīmi menşe' ve maḳām ḳıldı. Ādem -*ṣalevātu 'llāhi* ⁵.^c*aleyhiye-Ḥavvā'yı* çift¹⁹ virüp, -*ve beṣṣe min-hümā ricā' keṣir^{en} ve nisā^{en}*-mücibince ikisinüñ ⁶neslin²⁰ yir yüzine yaydı. Ve Nüh -*'aleyhi 's-selām-* oġlanlarından Yafes²¹ zürriyyātına Türkistān ⁷iḳlīmını yir ve yurt virdi ki, anda çoġalup andan çıċup ḳalan iḳlīmle ve daḫı pādīṣāh ⁸olup, ġazā ve cihād ḳılalar. Ve dūrūd-ı bī-ṣümār peygāmbereümüz Muḥammed Muṣṭafa -*'aleyhi 's-ṣalātu* ⁹.^c*ve 's-selām-* üzerine ki cihān ḫalkını ḫāviye-i ġevāyat ve ḳalāletden ḳurtardı ve baṭālet ve ¹⁰cehālet tihinden manāhil-i ma'rifete iriṣdüdü- ve anuñ āli ve aṣḫābı üzerine olsun.

¹¹.Ammā ba'd bilmek gerekdür ki aḳālīm-i 'ālemden her iḳlīmde yirli ve ṣaḥrā-niṣn ve göçgün olurlar. ¹².Ḥuṣūṣan ol vilāyetde ki murġzār ve çayırklar ve ot çok ola ve imāret ve ṣinlikden irāġ ola; ¹³.ṣöyle ki Īrān-zemīn ḫudūdında, 'Arap mülki²² ki, otı çok, suyu yok beyābandur ve bunuñ ¹⁴.gibi yir deveye münāsibdür ki otı çok yir ve suyu az içer. Ol sebeb-ile 'Arap ¹⁵.ḳabileleri ve boyları andan ziyādedür ki ḫadd ü ḫaṣr itmek ola. Ṣöyle ki Magrīb bidāyetinden ¹⁶.Hind Deñizi sāhili nihāyetine deġin tamāmet ṣaḥrā ve yazıklar ve dereler ve taġlar ve biṣe ¹⁷.ve ormanlar, ki vardur, 'Arap sākindururlar²³.

Ve Deṣt-i Ḳıpçaq ve Rūs ve Çerkes ve Baṣġırd²⁴ [A 2a] ¹.ve Tulas²⁵ ve Ṣayrum ve İpir ve Sipir²⁶ ve²⁷ Enḳura²⁸ Irmaġı ve Türkistān

¹⁷ B. 1b/2. "MÀliküel-milk"

¹⁸ B. 1b/3. "bunca"

¹⁹ P. 1b/5. "çift"

²⁰ P. 1b/6. "neslini"// B. 1b/5. "neslini"

²¹ B. 1b/6. "YÀfiâ"

²² T. 4b/12. "milki"

²³ T. 4b/15. "...ve yürirler."

²⁴ T. 4b/16. "Baṣāard"

²⁵ B. 2a/4. "TalÀs"

²⁶ B. 2a/4. "...Sipir ve Pulad ve Enúra..."

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

ve Ayğuristân²⁹ ve ²Nayiman tâ'ifelerine mensûp olan ırmâklar ve dereler ve Göl³⁰ İrdi³¹ ve İrdi³² ve Karaçurum ve³³ Altay ³Tağları ve Urğan Suyı ve Kırkız Vilâyeti ve Kemceyut ve mevâzi'-i yaylağ ve kışlağlar ki ⁴ma' rufdur, Moğolistân'a ve Kirayit aqvâmına otun ve Kilivrân ve Tâlât-ı bi-'l-cüyüs³⁴ ve Burkân kâledün ⁵ve Künân'a ve Vurubu pîrn'a ve Rûkârqât ve Künin ve Ergünü³⁵ ve Qılır ve Sülinike³⁶ ve Barçuçin Tüküm ⁶ve Qalalçin Alt ve Ütküh, ki Hıtay südne³⁷ muttaşıldur, tamâmet anlaruñ kabîleleri ve Türk ⁷şu' beleri ve boyları sâkin-dururlar idi. Ve şimdi dağı evvelki qarâr üzere oturlar. Ve tamâmet Çin ⁸ve Hindü Keşmir ve İnan zemîn ve Rüm ve Şâm ve Mışır vilayetlerine kuvvet ve şevket ve tasalluğ ve istilâ ⁹birle müteferriğ olup ekşer memâliki, rub' i meskûni taht-ı taşarruflarına getirüp ol boylardan mürûr-i eyyâm-ile ¹⁰çok kabîle ve boylar³⁸ münşâ'ib oldılar. Ve her zamânda her boydan şu' beler peydâ oldılar ve her biri bir sebep ¹¹ve 'illet-ile bir dürlü ad ve lakâb adandılar³⁹; Oğuz gibi ki mecmû'ı ol kavme bu zamânlarda Türkmân dirler ve anlar ¹²münşâ'ib dururlar. Kaçkağ ve Kılıç ve Kanlı ve Karluğ dağı kabîleler ki anlara mensûb dururlar. Ol ¹³kavmlar, ki bu zamânlarda anlara Moğol dirler: Celâyir ve Tatar ve Oyrat ve Merkit ve ğayrılarını gibi. Ve dağı ¹⁴ba'zı kabîleler ki Moğol'a beñzerler ve her birinüñ pâdişahları vâridi: Kirayet ve Nayiman ve Öngüt ¹⁵ve anlaruñ emşâli. Ve ol kavmlar ki kadîmden bu zamanlara degin bu adlarla ma' rûf olmuşlardı: ¹⁶Qankurat ve Qurlas ve Engiras ve İlçikin ve Oryngüft ve Külüngüt ve ğayrılarını ki anlara ¹⁷cümle dirligin Moğollar'ı ve Nîrûn Moğollarını ki hâş Moğollar dururlar. Şöyle ki anlaruñ ^[A 2b] ¹zikri ve hikâyetleri Ğazan Han *-rahimehu 'llâh-* târihinde gelür, egerçi eşkâl ve luğât ve lehçeleri ²biri birine yağındur amma her birinüñ âb u hevâsı

²⁷ T. 4b/16. "...Pulad"

²⁸ T. 4b/16. "Anúara"

²⁹ B. 2a/5. "Uyauristân"

³⁰ T. 4b/17. "Gök"

³¹ B. 2a/6. "Gök İrdi"

³² T. 4b/17. Bu kelime yok.

³³ B. 2a/6. // T. 4b/17. "ve Balúân"

³⁴ T. 5a/2. "BÀél-cüyüs"

³⁵ B. 2a/9. "Ergine"

³⁶ B. 2a/9. "Selinke"

³⁷ B. 2a/10. // T. 5a/4. "seddine"

³⁸ P. 2a/10. "boylar" ifadesi yok.

³⁹ P. 2a/11. // T. 5a/10. "idindiler"

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

muḳtezāsınca her tā'ifenüñ mizācı ve ṭabi'atları ³ve şekl ve lehçeleri biri birinden mütefāvidür. Şöyle ki: Rāvīler rivāyet iderler ki Oğuz ḳavmi Türkistān'da⁴-y-iken şekilleri Moğol çehre-y-idi ve lehçeleri daḫı anlara yaḳın-idi. Çün Īran-zemīn ve Rūm ve Şām'a ⁵geldiler, şekilleri Tācık, çehre ve dilleri revān ve yumşak oldu dirler.

El-Ḳıṣṣa

Bunlaruñ nesebleri ⁶rivāyetin ḫakīmleri ve mu'teber nāḳilleri rivāyetinden, ki Ayğur ḫatṭıyla *Oğuz-nāme*'de yazılmışdur, ⁷- 'alā sebīli'l-īcaz- mufaşşal yazılır ve bu namaṭ ve ṭarīḳa siyāḳat istīfā işbāt olunur ki zıkr olundu.

⁸Fihrist

⁹Esāmī-i aḳvām⁴⁰-ı Etrāk-i Şaḫrā-niṣīn ki tamāmet Dip Ya'ḳūb'uñ dört oğlānları neslinden-dürürler ¹⁰ki ol Abulca Ḥan oğlıdur ki anı şimāl-i şarḳī ve şimāl-i ġarbī eṭrāfına göndermiş-idi. ¹¹Ve hem Ḳara Ḥan ve Or Ḥan ve Gün Ḥan ve Gür Ḥan ol vāsıta birle ki Ḳara Ḥan oğlı müvaḫḫid oldu. ¹²Ve ba'zı ḳavmları ki anuñla müttefiḳ oldılar, iki kısım oldılar ve cümlesinüñ şerḫi Oğuz-nāme'de gelür. ¹³Anlar ki Oğuz'la müttefiḳ oldılar, müvaḫḫid olup Tengri'yi bir bildiler; anlar ki ittifaḳ itmeyüp Oğuz'a uymadılar, ¹⁴kāfir oldılar, adları Moğol ve Tatar oldu. ¹⁵Oğuz şu'besi, ki mezkūr Ḳara Ḥan'uñ oğlı-y-ıdı ve ba'zı aḳrān ve 'ammuzādelerinden ki anuñ-ile müttefiḳ oldılar. ¹⁶⁴¹

¹⁷Oğuz şu'besi şöyle-kim anuñ şerḫi *Oğuz-nāme*'de ve *Cāmī'ü't-Tevāriḫ*'de gelür, anuñ altı oğlı vār-ıdı ve anlaruñ^[A 3a] ¹her birinüñ Ḥātūnlarından dörder oğlānları vār-ıdı. Ve Oğuz çerinüñ ²sağ ḳolu ve şol ḳolın anlara virdi, bu mücebbe ki zıkr olunur:

³Şağ Ḳol:

⁴Gün Ḥan, Ay Ḥan, Yılduz Ḥan

⁵Ḳayı, Bayat, Yazur, Döger, Uşar⁴², Ḳayzıḳ⁴³

⁶Alḳaövlü, Ḳaraövlü⁴⁴, Davdargā⁴⁵, Yaparlu, Bigdeli, Ḳarḳın

⁷Şol Ḳol:

⁸Gök Ḥan, Ṭaḳ Ḥan, Dingiz Ḥan

⁴⁰ P. 2b/9. "úavm"

⁴¹ Her iki nüsha da da bu satır boş bırakılmıştır.

⁴² B. 3a/11. // T. 5b/16. "Avşar"

⁴³ B. 3a/11. "Úızıú"

⁴⁴ B. 3a/12. "Alúaevli, Úaraevlü" / T. 5b/7. "Alúaevli, Úaraevli"

⁴⁵ B. 3a/12. // T. 5b/17. "Dodurāa"

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

⁹Payındur⁴⁶, Becene⁴⁷, Salur, İymür⁴⁸, İgdür, Bügdüz

¹⁰Çavundur, Cibini⁴⁹, Alayundlu, Evdagır⁵⁰, Yıva, Kınuğ

¹¹Şu⁶ be:

¹²Oğuz'un ıardaşları ve ba⁶zı ⁶ammuzādeleri ki anuñ-ıla müttefık oldılar:

¹³Aygur, Kanklı, Kıpçak, Karluğ, Kılıç⁵¹, Ağaçeri⁵²

¹⁴Kısm⁵³

¹⁵Oğuz'un ⁶ammuları kavmlarınun şu⁶beleri: Or Hın ve Gür Hın ve anuñ ıardaşları ve anuñ ¹⁶oğlanları ki Oğuz-ıla müttefık degüller idi. Ve bu kavmler ki iki kısım dururlar, biri ol ki anlaruñ ¹⁷aşlı ve şu⁶beleri kadimlik cihetiyle mufaşşal [ve] ma⁶lüm degül ve biri ol ki tafşil-ile ma⁶lumdur.

[A 36] ¹Şu⁶ be

²Ol kavmler ki ⁶ahd-i kadimi vāsıtasıyla anlaruñ şu⁶beleri aşlı⁵⁴ tafşil-ile ma⁶lüm olmadı.

³Kısm⁵⁵:

⁴Ol⁵⁶ şol tãifelerdür ki bu zamānda anlara Moğol derler, ammā aşlıda anlaruñ adı Moğol degüldi ⁵ki bu lafzı anlaruñ ⁶ahdinden şoñra ihtira⁶ itmişler. Ve bu tãyifenün her şu⁶besinden ⁶çok şu⁶beler olup her birisi bir ad-ıla adandılar, bu mücebce⁵⁷:

⁷Celāyir Sevniyyet Tatar

⁸Merkiyet Kürlüt Tulas

⁹Tumat Bulğāçin Kermuçin

¹⁰Urasut Tamğalık Tarğut⁵⁸

¹¹Uvirat⁵⁹ Barğut⁶⁰ Kuri

⁴⁶ T. 5b/20. "Bayındur"

⁴⁷ B. 3a/15. "Bayındır, Biçene"

⁴⁸ T. 5b/21. "Çepni"

⁴⁹ B. 3a/16. "Çavındır, Çepni" / T. 5a/21. "Çepni"

⁵⁰ B. 3a/16. // T. 5b/21. "Üregir"

⁵¹ T. 6a/1. "Úalaç"

⁵² B. 3b/2. "Uyaur, Úanúılı, Úıpçau, Úarluú, Úalaç, Aaaçeri"

⁵³ B. 3b/3. // T. 6a/2. "Óarf"

⁵⁴ P. 3b/6. "aslı" ifadesi yok.

⁵⁵ B. 3b/10. // T. 6a/8. "Úısm-ı Evvel"

⁵⁶ B. 3b/11. Bu kelime yok.

⁵⁷ T. 6a/11. "...kim öıkr olınur."

⁵⁸ B. 3b/16. // T. 6a/14. "Turaut"

⁵⁹ B. 3b/17. // T. 6a/14. "Ovirat"

⁶⁰ T. 6a/14. "Buraut"

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

¹².Telenküt Kistemi Uyanğa

¹³.Kırkân Sekāyet

İkinci Kısım:

¹⁴.Şol kavmlar ki anlar yaqın zamānda Moğol oldılar. Ve bu cemā'at çoklık kabāyil ¹⁵ve tevāyif -dururlar ve ol kabilelerden, ki adları ma' lumdur, tafşil oldı:

¹⁶.Kirayet Nayiman Önküt Tengiküt

Begris Kırkız

¹⁷.Şu' be

[A 4a] ¹Şol kavmler ki ma' lumdur ki anlarıñ şu' belerinüñ aşlı ol iki kişidendür ki Ergine-²-kon'a gittiler ve tevālud ve tenāsül birle anlarıñ uruğı çok oldılar ve Moğol lafzı anlarıñ cinsi ³oldı ve kalan kavmlara ki anlara beñzerler mecāz yöninden Moğol dirler ki bu lafz itlāk ⁴olmak anlarıñ 'ahdinden ibtidā oldı. Ve bu Moğol, Türk tayıfelerinden bir kavm idiler ve çün 'ināyet-i ⁵ezelī anlarıñ haqqında vār-ıdı dört yüz yıla yaqın zamānda çok kavmlar boylar anlardan ⁶peydā oldı ve çokluğ-ıla kalan tevāyifden ziyāde oldılar. Ve anlarıñ şevkati vāsıtasıyla kalan ⁷tevāyif dağı anlarıñ adıyla adandılar. Şöyle ki: Etrāk'un ekşerine şimdi Moğol dirler. Nite ki ⁸bundan öndinki zamānda çün Tatar gālib-idiler, cümlesine Tatar dirlerdi. Ve henüz ⁹c Arap'da ve Hindū ve Hıtay'da Tatar şöreti vardur. Ve bu aslı Moğollar tedric-ile iki kısım oldılar⁶¹.

¹⁰.Kısm-ı Evvel

¹¹.Ol şu' belerdür ki anlardan Moğol aşlı, ki Ergenekon'da idiler, anlardan peydā oldılar ve her ¹²biri bir ad ve lağaba maşşuş olup andan çıkdılar:

Niñüz⁶², Oryanküft, Arlat⁶³, ¹³Külünküt⁶⁴, Nuncin, Usetin⁶⁵, Suldus, Ilduzgin, Urtavut, ¹⁴Qunkeftan⁶⁶, Qankarat⁶⁷, İkiyras, Olkunut, Torubarlas⁶⁸, İlçikin, Qünkilyüt⁶⁹.

⁶¹ T. 6b/7. "...vaellÀhu aèlam."

⁶² T. 6b/14. "Teküz/Neñüz/Teñüz?"

⁶³ T. 6b/14. "Orlat"

⁶⁴ T. 6b/14. "Külenküt"

⁶⁵ T. 6b/15. "Üstin"

⁶⁶ T. 6b/16. "Üunkeütan"

⁶⁷ T. 6b/17. "Üunkurat"

⁶⁸ T. 6b/17. "Toruburlas"

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

¹⁵.Kısm-ı Dovvom⁷⁰

¹⁶.Şol kavmlerdür ki Dübün Bāyān Hātun'ı Alanķuva adlu hātundan eri vefātından şoñra ¹⁷.vücūda gelüp münşa'ib olup tevāyif oldılar. Dübün Bāyān aşlı Moğollardan ki adı bundan [A 4b] ¹.öñ zıkr olındı. Ve Alanķuva Hātun Kurlas⁷¹ kavmindendi ve bu t̄ayifeler daħı iki kısım oldılar. Birine ²Nirun, birine Hirun dirler. **Nirun; muṭlaķ ve bunlar onaltı boydururlar**⁷²: ³.Kānķın⁷³, Salçiyut⁷⁴, Hertekan, Cins, Navnaķın⁷⁵, Dürban, ⁴.Baris, Barlas⁷⁶, Hederkin⁷⁷, Cüryat, Budat, Duķlat, Bisut, ⁵.Sukat, Kınķıkyat. Timur Beg Barlas boyındandır. Şöyle: Timur bin Tiraġi bin Berkel bin İltengir ⁶.İçil Bahādır bin Kāraçar Noyan bin Suġuçiçin bin İrdimçi Barlas bin Kāçulı Bahādır bin Tumana Hān ⁷.bin Bankar⁷⁸ Hān bin Kābduķan⁷⁹. Çenķiz atalarına⁸⁰ **Hirun -ki bunlar Kıyat dirler- ve iki kısım-dururlar**⁸¹:

⁸.Kıyat muṭlaķ bu mücebe yüregın cingeşüp

⁹.Kıyat Burçaķın ya' ni ala gözlü ve bunlaruñ

¹⁰.Kıyat Yesār

¹¹.Şu' beleri atadan Çingiz Hān atasından peydā oldılar. Çingiz bunlara mensūbdur. Çün Türk ¹².T̄ayifelerinuñ adları her biri ki bir ad ve laķaba maḥşūş olmuşlardı, adlu adı-y-ıla añıldı. Şimdi her ¹³.ķavmuñ hikāyetin ve ma' lum olan ķabīlelerden zıkr idelüm.

Tarih⁸² ¹⁴.ve hikāyāt-ı aķvām-ı Oġuz ve yigirmi dört boy ki mezkūruñ oġlanları oġlanlarından ba' zı ¹⁵.ķardaşları ve ' ammuzādelerinden ki anuñ-ıla müttefīķ olmuşlardı ve anlardan Ayġur

⁶⁹ B. 4b/3-6. "Tekyr, Oryangüft, Orlat, Kelenküt, Nyncin, Üstin, Süldüs, İldüzgin, UrnÄvyt, ÜungüftÄn, ÜnünürÄt, İgirÄs, Olúunut, TurubarlÄs, İlçigin, Üunkelyut" / T. 6b/17. "Üunkelyut"

⁷⁰ B. 4b/7. // T. 6b/18. "İkinci Úısım"

⁷¹ T. 6b/20. Bu kelime yok.

⁷² T. 6b/23.'de, kalın yazılı bu cümle başlık olarak yer almaktadır.

⁷³ T. 7a/1. "Ümüm"

⁷⁴ T. 7a/1. "Talcıyüt"

⁷⁵ T. 7a/2. "NynÄúuna"

⁷⁶ T. 7a/3. "BirlÄs"

⁷⁷ T. 7a/3. "Hiderkin"

⁷⁸ T. 6b/13. "Baysunür"

⁷⁹ T. 6b/13. "Keydukan"

⁸⁰ A 4b/5. satırın ortasındaki "Timur.." kelimesinden buraya kadarki yaklaşık üç satır, diġer nüshalardan farklı olarak T nüshasında "Üism-ı Evvel" başlıklı bölümde verilmiştir.

⁸¹ T. 7a/5. de bu son cümle başlık olarak yer almıştır.

⁸² B. 5a/6. // T. 7a/11. "TÄrîð" kelimesi başlık gibi kırmızı yazılmıştır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

ve Kıbçak¹⁶ ve Kañkılı ve Karluk ve Kılıç⁸³ peydā oldılar. Şol müceb üzere, ki anlarıñ hākīmlerinden naql iderler¹⁷ ve anlar dañı bunuñ üzerine müttefik dururlar ve dañı şol müceb üzere ki, İslām Ehli [A 5a]¹ Tevārihinde mezkūrdur ve Benī İsrā'ıl'ün⁸⁴ Tevrīt kitabında meşurdur ki Nūh Peyğamber - 'aleyhi 's-selām'² yiryüzün cenūbdan şimāle degin üç kısım itmişdi. Evvel kısmı oğlanlarından Ham'a virmişti, ³ki Qaralar atasıdır. ⁸⁵Ve üçüncü kısmı Yafet⁸⁶'e, ki Türkler atasıdır, virmişti. Ve Yafet⁸⁷'i şarka göndermiş-idi. ⁴Türkler ve Moğollar dañı böyledirler. Ammā Türkler Yafet⁸⁸'e Abulca Han derler ve muhaqqak bilmezler ki bu Abulca Han ⁵Nūh oğlu mudur yoksa Nūh'uñ oğlu oğlanlarındanmıdır. İllā buña müttefik dururlar ki "Anuñ ⁶neslindendür ve aña yaqın qarib-ül 'ahddur. Ve tamāmet Moğollar ve eşnāf-ı Etrak ve şahrā-nişinler ⁷anuñ neslindendür." dirler⁸⁹. Ve ol hālun şerhini bu mücebece takrir iderler ki: "Ebulca Han⁹⁰ şahrā- ⁸-nişin ve göçgün⁹¹-idi, ya'ni yabān yurtlu ve yürük idi. Ve anuñ yaylağı Urtak ve Kertay⁹² Tağlarında-⁹-idi ki 'azīm ulu ve yüce tağlardur. Ve ol nevāhīde İnanç adlu bir şehir vardır. Ve anuñ ¹⁰kışlağı dañı ol nevāhīdedür. Ve ol yirlerde, ki anlara Bursun⁹³ ve Qakıyan ve Qarqarum⁹⁴ dur, ¹¹-Qarakırım dañı dirler- ve Tulas⁹⁵ şehri ve Qarışbram⁹⁶ ol yirlerün yaqinine düşübdür. Ve Qarı-¹²-şıbram⁹⁷ qadīm şehirdür ve 'azīm ulu şehirdür." dirler. Anlar ki görmişlerdür, şöyle dirler ki: "Bir ¹³ucından bir ucına bir günlük yoldur." dirler. "Ve kırk çapusu vardır." dirler. "Ve bu zamanda müslümān ¹⁴Türkleri

⁸³ B. 5a/9. // T. 7A/14. "Úalaç"

⁸⁴ t. 7a/11. "...Tevrīt"

⁸⁵ B. 5a/13. "Ve ikinci úismi SĀm'a, ki èArab ve Fars ve èUmrĀniler atasıdır, virmişti" Bu cümle A. ve P. metinlerinde yoktur. // T. 7a/18.

⁸⁶ P. 5a/3. "Yafeā" B. nüshasında da kelime geçtiği yerlerde bu şekilde yer almıştır.

⁸⁷ P. 5a/4. "Yafeā"

⁸⁸ P. 5a/4. "Yafeā"

⁸⁹ B. 5b/1. Bu kelime yok bir önceki kelime de "neslindendürüler" şeklindedir.

⁹⁰ T. 7b/2. "Abulcağan"

⁹¹ T. 7b/2. "Göçgüncü"

⁹² T. 7b/3. "Kürtaú"

⁹³ B. 5b/5. // T. 7b/5. "Yursun"

⁹⁴ T. 7b/5. "Úaraúum"

⁹⁵ T. 7b/6. "Talas"

⁹⁶ B. 5b/7. "Úarı äiram" / T. 7b/6. "Úaraäıram"

⁹⁷ T. 7b/6. "ÚÄräıram"

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

anda muķim dururlar.” dirler. Ve ayduya ta‘alluķdur ve uyuneci⁹⁸ ulusına. Ve ol yirlere, ki ¹⁵.anuń ođlanları oturlar, yaķındur.

Ve bu Bulca an’uń bir ođlı⁹⁹ vār-ıdı, adı Dibyāķūy¹⁰⁰ ¹⁶.-ki ma‘nisi devlet ve ulu manşib yiri dimekdür; ya‘ni mecmū‘ avmūń ulusu ve başı¹⁰¹. Ve bu ¹⁷.ođlan Őevkat ve pādīŐahlık esbābıyla atasından artuđ-ıdı¹⁰² ve dōrt ođlanları vār-ıdı. [A 5b] ¹.adları: ara an ve Or an ve Gūn an ve Gūr an. Ve mecmū‘ avm ve abileleriyle kāfirler ².idiler¹⁰³. Ve araan atası yirine an oldu ve anuń bir ođlı tođdı ve vūcūda geldi. Őç gūn ³.ūç gice anasınuń emcegin almadı ve sūdin emmedi. Anası ol sebebden ađlardı ve tazarru‘ ⁴.ve zārīlık iderdi. Ve her gice dūŐinde Őōyle gōrūrdu ki ol ođlancuk ańa eydūrdu¹⁰⁴: ⁵.“İy benūm anam! Eger Tengri’ye apup Tengri’yi sevicilerden olursań ¹⁰⁵ sūdińi emerem.” ⁶.Ve ol atun eri ve tamāmet ol avmlari kāfirlerdi, orķardı ki eger Tengri’yi bir ⁷.bilūr¹⁰⁶ Tengri’ye tapduđın aŐkare iderse ānı ol ođlancuđ-ıla helāk iderler diyū gizledi¹⁰⁷. ⁸.Gōnlinden Teńri’ye ĩmān getūrūp bir bildi ve tamam iħlāŐ-ile aķ -te‘ālā-’ya muħib oldu. Ve ol ođlancuķ ⁹.anasınuń emcegin alup emdi. ūn bir yaŐına yitiŐdi, ğāyet arı ve gōrklū Őuretli-y-ıdı. Ve rūŐd ¹⁰.ve hidayet āŐarı alnından yaldurardı. Atası ūn ol ma‘niyi anda gōrūrdu, eydūrdu ki: ¹¹.“Bizūm uruđumuzdan bu Őekl ve bu Őuretli ođul vūcūda gelmūŐ degūldūr. Bu ođlan aķrān ¹².ve ekfāsı arasında anlardan ulu ve mu‘azzam olıŐardur ve ululuķ ve kemāl merātibine iriserdūr.” ¹³.Ve ańa ad omaķ bābında anlaruń-ıla danıŐup meŐveret iderdi. Ol bir yaŐında ođlancuk ¹⁴.Őōze gelūp Őōyledi: “Benūm adımı Ođuz oń!” diyū ađırırđı¹⁰⁸. āzırlar ol hālden yavlaķ ‘acebe ¹⁵.aldılar ve anuń Őōzi mūcebince ki ańa mūrŐid aķ -‘azze ve ‘alā- ıdı, ańa Ođuz ad virdiler.

⁹⁸ B. 5b/9. “ūoyuncı” yan satıra ıkma olarak da “ve ol ũavm anda yazılıular ve andan gōrūrlerdi” ifadesi yer almaktadır. / T. 7b/9. “ūoyuncı”

⁹⁹ B. 5b/10. “ki oldu”

¹⁰⁰ B. 5b/11. // T. 7b/10. “DibtĀūĳy”

¹⁰¹ B. 5b/12. “atası yirine đan itdiler”

¹⁰² B. 5b/13. “atasından artuā-ıdı ve ulu đan oldu”

¹⁰³ B. 5b/15. “andan DibtĀūĳy oldu”

¹⁰⁴ B. 5b/17. // T. 7b/14-15. Bu cūmle metinde yok.

¹⁰⁵ B. 6a/1. // T. 7b/16. “senūń”

¹⁰⁶ B. 6a/2. “bilūp”

¹⁰⁷ B. 6a/3. // T. 7b/17. “gizlūde”

¹⁰⁸ B. 6a/10. “ağırdı”

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

¹⁶Çün ulalup bülüg haddına irişdi, atası Qarağan kendünüñ qardaşları ¹⁷kızlarından Gürhan'ın kızını, ki gāyet görklü ve arı ve hūb şuret idi, anuñ-için ^[A 6a] ¹alı virdi. Oğuz sırr-ıla aña eytdi: “Eger Tengri'ye tapup Tengri'yi bir bilürseñ ve Tengri'yi ²sevicilerden olursañ ben dağı seni severem ve saña yakınlık iderem.” Ol kız ‘ağım istib‘ad gösterüp naşihat ³qabül itmeyüp eydürdi ki: “Ataña diyem seni, helāk ide!” didi¹⁰⁹. Oğuz ol sebeb-ile aña iltifāt itmedi. ⁴Çün atası gördi ki ānı sevmez, Gür Han adlu bir qardaşınıñ dağı kızını alıvirdi. Çün ānı Oğuz'a ⁵teslīm itdiler. Ol kıza dağı hemān ol sözi söyledi. Ol kız dağı qabül itmedi. Ve Haq -te‘ālā-ya ⁶īmān getürmedi. Ve Oğuz anı dağı sevmedi ve ānuñ qatına varmadı. Qara Han çün gördi ki ⁷Oğuz'ın ol kıza dağı meyli olmadı¹¹⁰ ve ol iki ‘avratdan hiç birinüñ qatına varmaz, ⁸muḥabbet ve şefkat yöninden -ki ānuñla vār-ıd- Uz Han¹¹¹ adlu bir qardaşınıñ dağı kızını ⁹Oğuz'a çün alıvirdi. Ammā henüz eve getürmedin bir gün Oğuz evden gelürken ol Uz-¹⁰- Han'ın¹¹² kızını su kırañında gördi ki qaravaşlar-ıla oynardı ki ol qaravaşlar gıyesi¹¹³ ¹¹yumağa çıkmışlar-ıdı. Oğuz atın sürüp ol kızın qatına vardı ve sırr-ıla aña eytdi ki: ¹²“Bilürsin ki ‘ammülerüm kızlarından ikisin aldum ve anları sevmezem ve anlarıñla şoḥbet itmezem. ¹³Ol sebeb-ile ki diledüm ki Gök Tengrisi'ne İmān getüreler ve ānı sevicilerden olalar. ¹⁴Benüm sözimi eslemediler ve münkir oldılar. Şimdi seni benüm adaqlum idüp dururlar. Eger Tengri'niñ birliğine ¹⁵iqrār iderseñ ve aña İmān getürürseñ ve ānı sevicilerden olursañ seni aluram ve seni¹¹⁴ severem. Ol ¹⁶kız şöyle cevāb virdi ki: “Ben Tengri'yi tanımazam ve bilmezem, ammā senüñ sözünden tecāvüz itmeyem ¹⁷ve senüñ buyruğıña muḥib ve münkād olam. Oğuz eytdi: “Benüm dağı könlüm dilegi oldur ki.” ^[A 6b] ¹Ve şöyle buyurdi¹¹⁵ ki: “Sen Tengri'ye İmān getürüp ānuñ sevicisi olasıñ.” Ol dağı eyitti: “Senüñ sözün ²qabül itdüm.” ve İmān getürdi ve Haq -te‘ālā-ya muḥib oldı. Andan soñra Oğuz ānı aldı ve sevdi ve dāyim ³anuñ qatına varup öndinkiler qatına varmazdı.

¹⁰⁹ B. 6a/17. “dirdi”

¹¹⁰ B. 6b/4. “youdur”

¹¹¹ B. 6b/5. // T. 8a/11. “Or Òan”

¹¹² B. 6b/7. // T. 8a/13. “Or Òan'ın”

¹¹³ B. 6b/8. “geyesi”

¹¹⁴ B. 6b/13. Bu kelime yok.

¹¹⁵ B. 6b/16. “buyuram ki”

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

Ve çün kendü muvahhid ve ehl-i niyâz ve tesbîh-idi, dilemez-idi ⁴ki atası ve ‘ammuları birle qarışa, zîrâ anlar kâfirler-idi. Ve dâyim anlardan ırâğ olmağı isterdi. ⁵Ve anlardan ayru ava giderdi. Ve dâyim Tengri¹¹⁶ adın ‘Arabî lafz-ile “Allâh, Allâh” diyü zîkr iderdi. Ve kimse¹¹⁷ ⁶bilmezdi ki ol ne dir ve ol lafzuñ ma‘nisi nedür. Ve ol hemîşe hoş âvâz-ile “Allâh!” dirdi. Ve ol ⁷qavm şöyle şanurlardı ki sema‘ ezgüsü ve elhân-içün ve lehv ü oyun-içün¹¹⁸ ol lafzı eydür şanurlardı. Ve ol ⁸lafz aña kâmile¹¹⁹ ve ‘âdet olmış-ıdı.

Bir gün Qarağan gelinlerine toy itdi ve anlara nûvâhat idüp hoş tıtdı ve şordı ki: “Bu iki öndünki gelinler ol şöırağı gelinden görklürek ⁹ve arıraq dururlar. Nicedür ki oğlum âni buñlardan yigrek sever ve ânuñ katına varur ve anuñ-ıla ¹⁰şoñbet ider ve bu iki gelinlere iltifat itmez?” Ol iki gelinler çün ki erinden hoşnut ¹¹degiller idi ve tamâm gayretleri ve kevineleri¹²⁰ vâ-ıdı fırsat bulup Oğuz’ı qovladılar İkaqlı¹²¹ ¹²itdiler ve eyitdiler ki: “Ol bir din dağı tıutup Gök tengrisine imân getürüpdür ve âni sever. Ve diledi ¹³ki biz dağı anuñ-ıla muvâfaqat idevüz. Biz aña inkâr idüp anuñ sözine iltifat itmedük, ol ¹⁴sebeb-ile anuñ gönli bizüm-ile bir olmadı. Ve ol şöırağı gelin Tengri’ye imân getürüp anuñ-ıla muvâfaqat ¹⁵itdi; lâ-cerem âni sevdi, bizi sevmedi.”

Ol vaqtin Oğuz kendü nökerleri ve ba‘zı dostlarıyla ava ¹⁶gitmiş-idi. Qarağan qardaşların ve ‘ammusı oğulların ve qavm hışımların ve beglerin cem‘ idüp eyitti: [A 7a] ¹“Oğlum Oğuz, oğlanlık hâlinde gâyet muqbil ve müste‘id görünürdi. Ve benüm aña könlüm gâyet hoş-ıdı, ²severdüm. Şimdiki hâlde bir yavuz iş tıtmış, bizüm dinimizden dönmiş. Anı diri qomaq olmaz. Tamâm, ³ol cem‘ olanlar bu sözden incindiler, girü¹²² cümle âni öldürmege ittifâk itdiler. Oğuz’uñ ‘avratı çün ⁴bu hâl üzre vâkıf oldu, hem ol vaqtin qonşılardan bir ‘avratı, ki aña inanur idi, Oğuz katına gönderdi, ⁵tâ aña bildürdi. Oğuz dağı şavaş yarâğın idüp muşâf ve muhârebeye müste‘id oldu. Ve tamâmet nökerlerine ⁶ve dostlarına haber itdi, kendi katına oqıdı.

¹¹⁶ B. 7a/4. “Teñri” Kelimesi B. metninde hep bu şekilde yer almıştır.

¹¹⁷ B. 7a/5. “kimesne”

¹¹⁸ P. 6a/7. “ve lehv ü oyun-içün” ifadesi yok.

¹¹⁹ B. 6a/8. “meleke”

¹²⁰ B. 7a/14. “ve günileri”

¹²¹ B. 7a/14. “ittifâú”

¹²² B. 7b/8. Bu kelime yok.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

Hem ol av avladığı yirlerde aña ulaşıdılar ve atası ve ^{7-c}ammüleri ve kavm hışımları anuñ qasdına bindiler. Ve iki cānibden şaflar ve alaylar düzetdiler ve şavaş ⁸eylediler. Ve atası Qarağan'a kılıç irişdi ol cirāhat-ile fevt oldı. Ve ol cihet-ile ki ⁹ammüleri ve kavmlarından Oğuz'a çokluk boylar ve halk uymuşlardı. Yitmiş biş yıla yakın bir biri-y-ile harb ve kıtāl iderlerdi. Yılda birkaç ¹⁰kerret şavaşurlardı. Ve ulusu ve çeri tamam çākerler-idi¹²³. ¹¹Āķibetü'l-'emr Oğuz ġālib oldı ve ol Türkistan ¹²memleketlerini Talas ve Şayram'dan¹²⁴ Buġāra'ya degin tamām tıtdı ve aña müsellem oldı. Ba'zı ¹³ammüleri ¹⁴ve qardaşları oğlanlarından ki ānuñ-ıla müttefik degüllerdi, Şark tarafına gidüp anda yirlendiler. Ve ¹⁵anlaruñ qatında şöyle muqarrerdür ki mecmū Moğollar anlaruñ neslinden-dürürler ve ol zamanda ¹⁶cümle kâfirlerdi¹²⁵ ve mürür-i eyyām-ile anlar daġı uruġlarıyla muvaġġid oldılar. Ve çün Oğuz'a ol ¹⁷memālik musaġġar oldı ve ol taraflaruñ pādişahlığı aña karār tıtdı. Bir altundan ¹⁸uġlu büyük derim bān oġuradurdi¹²⁶. Ve bir ulu toym itdi ve kavmlarına ve beglere ¹⁹teşrif virdi, ġil' atlar geyürdi ve mecmū ġazinesin in'ām ve baġşış itdi.

[A 7b] ¹Ve kavmlarından ve ²ammularından bir cemā'at, ki ānuñ-ıla müttefik olmışlar-ıdı, Ayġur¹²⁷ laķab qodı ki ³anuñ ma'nisi ol zamān dilince "biri birine ulaşmak" ve "meded itmek"dür. Ve tamāmet Ayġur kavmi anlaruñ ⁴şoyındandurlar¹²⁸ ki Oğuz-ıla müttefik olmışlardı ve anuñ uruġına qarışmışlar-ıdı. Ve hem ⁵birine ad qonıldığınıñ sebebi bu tafsil-ile ki mufaşşal olur.

⁶Ayġur¹²⁹:

⁷Ol vaġtin ki Oğuz-ıla atası ve qardaşları arasında Tengri'ye tapduġı vasıtasıyla muġālefet ⁸oldı ve şavaş itmege başladılar. Oğuz'uñ ba'zı uruġları hışımları ānuñ-ıla birikdiler ve anuñ ⁹cānibin tıutup ber-taraf oldılar. Ol tayıfe ki Oğuz'a ulaşup aña meded iderlerdi, Oğuz ¹⁰anlara Ayġur¹³⁰ adı virdi ki anuñ ma'nisi ol zamān Tırki dilince "bize ulaşıdı ve meded ¹¹ve muvāfaķat itdi" demek olur. Ve bu

¹²³ B. 8a/1. "tama çalarlardı"

¹²⁴ B. 8a/2. "ürim'dan"

¹²⁵ B. 8a/7. "kĀfir-idiler"

¹²⁶ B. 8a/9. "oúurdurdi"

¹²⁷ B. 9b/2. "Uyàur" Berlin nüshasında kelime hep bu şekilde harekelenmiştir. Bundan sonra geçtiği yerlere dipnot konmamıştır.

¹²⁸ B. 9b/2. "şoyındandurlar"

¹²⁹ T. 9a/13. "Uyàur" Kelime kırmızı mürekkeple başlık olarak yazılmıştır.

¹³⁰ T. 9a/17. "Uyàur"

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

cemā^c at dāyim Oğuz-ıla bile olurlardı. Şol vaqtin ki ¹¹.ğayri memleketleri tıtmağa ^cazm itdi, anları Derbend¹³¹ Şehri nevāh̄isinden girü dönderdi tā ol taraflarda ¹².oturalar, ol memleketleri şaklayalar aña degin ki ol girü döne. Ve tamāmet Ayğur kavimleri anlarıñ şoyındandır¹³².

¹³.Kıñkılı¹³³:

¹⁴.Hem ol zamanda ki Oğuz atası ve ^cammüleri ve qardaşları ve qardaş¹³⁴ oğlanları birle şavaşurdı, ¹⁵.aralarında cenk ve muhārebe ve muqātele qāyimdi. Ve vilāyetleri gāret idüp çapardı. Cümle qavmlardan ¹⁶.hışımları ki aña ulaşıp ānuñ-ıla müttefīk olmışlardı, bu qavm urmaq çapmaq vaqtinde urduqları ¹⁷.qavmlardan olçāy¹³⁵ ve gānimet alup tavarları¹³⁶, ki yükledürlerdi, hayli zahmet çekerlerdi. Bunlar kendü hātırlarından [A 8a] ¹.kankılı¹³⁷ taşnif idüp düzediler. Olçalar ve qazançların ve malların ol qanlıya yüklediler¹³⁸. ².Ol qavme bu sebep-ile Kınkılı diyü ad virdiler¹³⁹, ol tamāmet Kınkılı¹⁴⁰ şu^c beleri anlarıñ neslinden-dürürler¹⁴¹.

³.Kıbçan¹⁴²:

⁴.Ol vaqtin ki Oğuz İtbaraq qavminden ki anlarıñ-ile muşāf ve şavāş iderlerdi, ⁵.şındı ve ikisinüñ arasında bir açada¹⁴³ qalmış-ıdı ve anda yirlenmiş-ıdı. Bir yüklü ^cavrat ki ⁶.anuñ erini şavaşda öldürmişler-ıdı. Bir içi çürimiş büyük ağacuñ içine girüp oğlan ⁷.toğurmuş. Ol hāli Oğuz'a dimişler, aña terahhūm itmiş ve eyitmiş ki: “Çün bu ^cavratın eri yoqdur, ⁸.oğlanuq benüm oğlum olsun.” diyü. Ol oğlanuq Oğuz’uñ oğlı mesābesinde oldı; ⁹.aña Kıbçak¹⁴⁴ ad virdi ki

¹³¹ B. 9b/11. // T. 9a/19. “Derbend”

¹³² B. 9b/13. “şoyındandırurlar”

¹³³ B. 9b/14. // T. 9a/21. “Úanılı”

¹³⁴ T. 9a/22. “Úarındaşları ve úarındaş”

¹³⁵ B. 10a/1. “Olcāy”

¹³⁶ B. 10a/1. “úavārlarına”

¹³⁷ B. 10a/2. “Úanılı”

¹³⁸ B. 10a/3. “úanılıya yüklerlerdi”

¹³⁹ B. 10a/4. “Úanılı diyü ad virildi”

¹⁴⁰ B. 10a/4. “Úanılı”

¹⁴¹ T. 9a/5. “dürür”

¹⁴² B. 10a/5. “Úabçau” / T. 9b/5. “Úıbçau”

¹⁴³ T. 9b/6. “iki ānuñ arasında bir adada”

¹⁴⁴ B. 10a/11. // T. 9b/10. “Úabçau”

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

çoyuğdan müştakdur ki Türkīce “için¹⁴⁵ boş ağaç” demek olur. ¹⁰Ve tamāmet Kıbçak¹⁴⁶ t̄ayifesi ol oğlanuñ neslinden-dürürler.

Ve on yidi yıldan soñra Oğuz ¹¹İtburak¹⁴⁷ kavmini urdı ve Īrān iklimlerine geldi ve ol memāliki dañı müsahhar eyledi. Çün ¹²yıylādan¹⁴⁸ soñra kendü vilāyetine gitdi. Haber geldi ki “İtburak kavmi girü yağılık ¹³itmek isterler.” didi diyü. Pes Kıbçak¹⁴⁹ uruğını viribidi ki tā İtburak ve Naiman vilayeti ¹⁴arasında oturalar, tā anlaruñ yağılığından emīn ola. Ol zamāndan berü Kıbçak¹⁵⁰ t̄ayifelerinuñ ¹⁵yaylakları kışlakları ol nevāhī ve hūdūda qalıbdur. Deşt anlara da yir yurt olmuşdur şöyle biline.

¹⁶Qarluq:

¹⁷Şöyle rivāyet iderler ki: Çün Oğuz Ğur ve Ğürcestān vilāyetlerinden kendü qadīm yurtına ^[A 8b] ¹mürāca‘ at itdi. Yolda bir ulu tağa irişdiler. Bir ulu qar yağdı, bir kaç evler qar yağduğı ²sebeb-ile andan tehalluf idüp qaldılar. Çün yayaq yoğ-ıdı ki kimesne qala, Oğuz ol hareketi ³begenmedi ve eyitdi: “Kişi qar yağduğı-çün qalmak nice olur?” Ve ol birkaç evlere ki qaldılar, Qarlıq¹⁵¹ ad ⁴virdi, ya‘ni qarlıqda qalan olur ve tamāmet qarlıq kavmları anlaruñ neslinden dururlar.

⁵Qalaç:

⁶Şöyle rivāyet iderler ki, Oğuz çün İşfahān’ı aldı ve girü yirine yurtına¹⁵² döndi. Yolda bir ⁷avrat oğlancuk toğurdi ve açlık ve kızlık sebeb-ile gıdā bulumamağın ol ‘avratuñ südi gelmedi. ⁸Oğlancuğı acıdı¹⁵³ ol ‘avratuñ eri qūt isteyü girü qaldı. Gördi, bir çaqal¹⁵⁴ bir süñlüni ⁹tutup gider ağāc-ile ite¹⁵⁵ süñlüni bırağdurdı, alup iletđi, bişürüp ‘avratına yidürdi. ‘Avratuñ ¹⁰südi geldi ol oğlancuğını

¹⁴⁵ B. 10a/11. “içi”

¹⁴⁶ B. 10a/11. “Úabçau”

¹⁴⁷ B. 10a/14 “İtbarÁú”. Kelime bundan sonraki geçtiğı yerlerde de bu şekilde hareketlenmiştir.

¹⁴⁸ B. 10a/15. // T. 9b/13. “çou yıllardan”

¹⁴⁹ P. 8a/13. “Úıbçan”

¹⁵⁰ P. 8a/14. “Úıbçau”

¹⁵¹ B. 10b/5-8 arası satırlarda geçen “úarlıú” kelimesi bu metinde “úarlıú” şeklindedir.

¹⁵² T. 9b/23. “yurdına”

¹⁵³ T. 10a/2. Bu kelime yok.

¹⁵⁴ T. 10a/2. “şaaal”

¹⁵⁵ B. 10b/12. “atup” / T. 10a/3. “atub”

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

süd-ile toyurdu. Ve bir kaç günden sonra göç¹⁵⁶ irişdi. Oğuz¹¹ çün ki yasâk ki hiçbir ‘illet-ile kimesne andan qala incinüp eyitdi, Qalaç dirler, ol lafz anlara ad oldı.

¹².Ağaçeri:

¹³.Bu ad qadīmü¹-eyyāmda yoğ-imiş, şol vaqtin ki Oğuz kavmları bu memleketlere gelmişler, anlardan bir t̄ayife¹⁴ ki anlaruñ yurtları ormanlu bişselü yirlere düşdi, bu ad-ıla mevsüm oldılar. Ya‘ni bişe eri¹⁵ anuñ begi ki Moğol t̄ayifeleri anlara ki yurtları orman ve bişe qatında idi, hürmiy erkān¹⁶ ad virdiler. Ya‘ni Bişe kavmi ol Türkler ki Oğuz-ıla bile müttefiq olup yardım itdiler, bu zikr olan¹⁷ kavimlerdür. Ne qadar ki evvelden Ayğur adı bu müttefiq olan kavmlarun cümlesine ad qonıldı. Çün [A 9a]¹ andan sonra onlardan bir kaç kavim her biri bir sebep-ile, şöyle ki şerh olundu, bir ada maşşus oldılar, Ayğur² lafzı qalanına muqarrer oldı. Ve anlar ol ad-ıla şöret buldılar. Ve Oğuz’uñ oğlanlarından yigirmi dört³ boy peydā oldı ve şöyle mufaşşal yazıldı. Her biri bir ada ve laqāba maşşus oldılar ve tamām Türkmān’lar, ki⁴ Acem’de, ‘Arap’da, Rum’da, Şam’da vardururlar, anlaruñ neslindendürürler. Ve bu yigirmidört boyuñ oğlanlarındandır. ⁵Fi-¹-cümle ol vaqtin ki Oğuz kavmları kendü vilāyetlerinden Māverā’innehr ve Īrān iklimlerine geldiler⁶ ve tevālūd ve tenāsülleri bu iklimlerde oldı, bu yirleruñ şüyı ve havāsı muktezāsınca tedric-ile şekilleri⁷ Tācik şekline döndi. Ve çün muṭlaq Tācik degüllerdi, Tācik kavmları anlara Türkmān didiler.⁸ Ya‘ni Türk’e beñzer dimekdür, āniñçün bu ad mecmū‘ Oğuz t̄ayifine iṭlaq olundu ve āniñ-ıla ma‘rūf⁹ olup dururlar. Ve bu yigirmi dört boy Oğuz oğlanları ki yarısı sağ qol dururlar, şimdi¹⁰ dañı her biri kendü boyların ve asılların bilürler ki qanqı kavmdan ve qabileden dūrürler.¹¹ Ve ol ḥālūñ şerhi böyledür ki Oğuz’uñ altı oğlu vār-ıdı anlaruñ adı işbu¹² tafzıl ve tertıbcı: Gün, Ay, Yılduz, Gök, Taq, Dingiz. Şöyle ki anlaruñ tevāriḥinde Oğuz-nāme’de gelmişdür.

Oğuz tamāmet Īrān ve Tūran ve Şam¹³ ve Mışır ve Rūm ve ğayri vilāyetleri tutdı ve andan sonra ki cümlesin müseḥḥar itmişdi, Urtāq ve Kürtaq ki anuñ aşıl yurdu-y-ıdı, vardı, çün ol yaylaqlara irişdi, bir ulu dirnek¹⁴ ve cem‘iyyet itdi ve altun başlu altunlu oğlu bān okurdırdı. Ve bir ulu toy itdi.¹⁵⁷ [A 9b]¹ Şöyle naql iderler ki ol

¹⁵⁶ T. 10a/4. “göçe”

¹⁵⁷ A. ve P.’e bu sayfa 16 satır olarak yazılmıştır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

toyda toköz yüz baş kısrağ, toköz yüz baş sığır ve toksan biñ ²baş ĩrek¹⁵⁸ koyun boğazlamışlardı. Ve tamāmet hatunların ve oğlanların ve beglerin ve çeri-³-başları ve bellü kişilerin hazır idüp dürlü aşlar bişürdi¹⁵⁹. Ve süçi ve kıımız ve kıımrān firāvan getürdiler. ⁴Şöylān döşenüp yidürüp içirüp cümlesin hoş görüp ĩl' atlar geyürdi, baħşışler itdi. ⁵Ala'l-ħuşuş bu altı oğlanlarına memleketler almağda kendü-y-ile bile sa'yalar idüp kıılıç urmışlardı, ⁶ziyade 'āṭıfet ve nūvāzişe maħşuş oldılar.

Bir kaç gündēn bu oğlanlar ittifāk-ile ava gitdiler. Yabanda ⁷bir altun yay ve üç altun oğ buldılar ve ataları kıatına ilettiler ve eyitdiler ki, nice üleşlüm diyü. ⁸Oğuz dağı alup yayı uvadup üç büyük oğlanlarına virdi ve buyurdi ki: "Ol kıavmlar ki ol ⁹ulu oğlanları neslinden peydā olalar ki yay anlara virildi, anlara Bozoğ disünler!" Ma'nisi pāre ¹⁰idüp üleşmekdürür. Zīrā yayı üç pāre itdiler, üleşdürdiler. Ve çerinün sağ kıolı bu üç oğlana ¹¹ta'alluğ ola ve ol ¹⁶⁰kavimlerün adların ki ol üç oğlan neslinden olalar ki anlara Üçok ¹²adı virdi ve eyitdi ki: "Çerinün şol kıolı bu üç oğlana ve nesillerine ta'alluğ ola!" ve buyurdi ki: ¹³"Andan soñra anlarun oğlanları bu lağaba mensüb olalar ve her biri bileler ki çerinün kankı ¹⁴yanından dururlar. Ve çün yol tura-y-ıla sağ kıolun yolu olur kıadar ve yay ki padişāh ¹⁵meşābesindedür, anlara virmişüm." didi. "Ve her kim ki ilçi ve nöker menzilesindedür anlar ki ¹⁶sol kıol dururlar." Ve tamāmet sağ kıol ve şol kıol yurtların bu mücebce anlara muğarrer itdi ¹⁷ve buyurdi ki: "Pādişahlık tahtı ve benüm yirüme ĩan olmağ yolu, Bozoğ kıavminünüdür. [A 10a] ¹Eger benden soñraki gün benüm ulu oğlumdur, ĩayatta olursa ol pādişāh olsun ve illā ikinci ²oğlum olsun, ki adı Ay'dur."

Oğuz fevt olduğından soñra anun vaşiyeti mücebince ³Günĩan tahta oturdi ve yitmiş yıl pādişahlık itdi. Ve atasınun bir nāyibi vār-ıdı, Yengi ⁴Kinetlü¹⁶¹ Arķil ĩvāce dirlerdi ki Günĩan'un müşiri ve veziri ve müdebbiri¹⁶² bir gün ⁵Günĩan'a eydür: "Oğuz bir ulu pādişah-ıdı ve yir yüzünün memleketlerin kıutup çoklık ⁶emvāl ve ĩazāyın ve mevāsi ve kıavar ĩaşıl idüp cümlesin size, ki oğlanlarsız,

¹⁵⁸ B. 12b/2. "eyrek"

¹⁵⁹ B. 12b/4. "bişürdiler"

¹⁶⁰ B. 12b/12-13. yan satır olarak ekleme yapılmıştır: "üç ouü üç kıçi oālına virdi ol"

¹⁶¹ T. 11a/3. "Kinetlü"

¹⁶² T. 11a/4. "...ıdı,"

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

ğodı. Ve size dahı ⁷Hağ -te^çālā- luğfi ve tevfiği birle dir, dürr-i muğbil oğullar virdi. Bundan¹⁶³ olmasun ki bu oğlan-⁸-lar māl ve mülkden ötüri biri biri-y-ile muğāšemet ve düşmanlık ve münāza^çat ideler. Maşlahat ⁹oldur ki Oğuz vaşiyeti mücebince her birinüñ manşıbı ve yolu ve turası ve adı ve lağabı ^çalā ceddihı¹⁶⁴ ¹⁰mu^çayyen ve muğarrer ola. Ve her birinüñ bir nişānı ve tamğası ola ki yarlık ve ħazānelerin ve yılki ¹¹ve tavārların anuñ-ile nişān ve tamğa ideler, tā hiç biri¹⁶⁵ biri-y-ile mücādele ve ^çinād idebilmeyeler. Ve her ¹²birinüñ oğlanları ve oğul oğlanları ve boyları zamān döndükce kendü adlu adın ¹³ve lağabın ve yolu ve turasın bileler.” Eyitdi: “Mādām ki yollu yolın bileler, devletleri ħāyim olup ¹⁴dünyāda ve āhiretde eyü ad ħazanalar.” didi. Ve andan şoñra, ki altı oğlanlara Bozok ve Üçok ¹⁵lağab mu^çayyen olmuş-ıdı, Günğhan bu sözi ġāyet begendi¹⁶⁶. Yengi Kinetlü¹⁶⁷ Arğıl Ĥ^çāce ¹⁶anuñ tertibine meşğül oldı ve çerinüñ sağ ħolı ve şol ħolı anlara mağşüş olup her ¹⁷birine yengi ad ve nişān ve tamğa mu^çayyen ve muğarrer itdi. Ve her boya bir cānavarı mağşüş itdiler ki [A 10b] ¹anlaruñ oyğunu ola. Ve bu lafzuñ iştikākı oynuğdandır ki ol zamānuñ Türkçesine ²ğutluluğdur. Şöyle ki “Oynuğ bolsun!” dirlermiş, ya^ç ni “Ğutlu olsun!” dimekdür. Ve ^çādet ³ve tūra oldur ki, her cānavar ki bir boyuñ oyğunu ola. Çün anı tefe^çül-içün mübārek-⁴-lige mu^çayyen itmışlerdür, aña ħaşd itmeyeler ve incitmeyeler ve anuñ etin yimeyeler. Bu zamāna değın ol ⁵ma^çni^ç muğarrerdür. Ve ol boylardan her ħavm kendü oyğunun bilürler ki Oğuz böyle ⁶mu^çayyen itdi ki her vağt ki şöylān ve ħön döşene ve toym ve düğün ve dirnek olā ⁷ve iş¹⁶⁸ üleşdüreler, at tavāruñ ħanğı endāmı ve süñüğü her boyuñ ne ola, tā her vilāyet ve her mağāmda ki ⁸olalar, toym ve iş vağtinde her birinüñ ħişsesi ma^çlüm ola. İş-içün¹⁶⁹ biri biri-y-ile niza^ç ve ⁹ğöñül ħomağ itmeyeler. Ve ol yigirmi dört boyuñ adları -ki aşılđa anlaruñ adıdır ve her ¹⁰ğabile ve şu^çbe ol ad-ıla şöhret bulmışlardur ve ol ad ol ħavme ^çalem olmuşdur, meşrüh ¹¹ve mufaşşal yazılıp¹⁷⁰ ve her

¹⁶³ B. 13a/12. “bundan āoñra”

¹⁶⁴ T. 11a/10. “óadde”

¹⁶⁵ T. 11a/11. “birisi”

¹⁶⁶ T. 11a/15. “begenmişti”

¹⁶⁷ T. 11a/15. “Künetlü”

¹⁶⁸ B. 14a/1. // T. 11a/23. “Āş”

¹⁶⁹ B. 14a/4. // T. 11a/23. “Āş-içün”

¹⁷⁰ B. 14a/7 “yazılır”

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

biriñüñ tamğa ve oyğunı ve etden süñügi ki her birine maḥşūs¹² olmışdur, altında şebt olunur. Şöyle ki idrāki fehimplere āsān ola:

Esāmī¹³ ve Elkāb Ferzendān Şeş Pes¹⁷¹ Oğuz Ki Seh rā Bozoğ ve Seh rā Üçoğ¹⁷² 14. Ve Tamğa Ve Oyğun Cānāvarān Ve Endām-hā-i Güşt ki Be-¹⁷³ İyşān-ı Maḥşūs-est¹⁵ Şol müceb üzere ki Yengi Kinetlü¹⁷⁴ Arķıl¹⁷⁵ H̄vāce¹⁶ mu^c ayyen itdi, Oğuz begendi du^c ā itdi. ¹⁷ Bu mücebe zikr olur¹⁷⁶:

[A 11a] ¹ Kān¹⁷⁷, ya^c ni ² H̄janlar ³ ḥanı, süñügi Baş ve Uca¹⁷⁸.

⁴ Bozoğ ⁵ kavmları ki sağ ḳol dururlar. ⁶ Gün H̄jan ⁷ oğlanları ki dükeli oğlanlarıñ ulusıdır.

⁸ Evvel: ⁹ Ḳayı, ya^c ni muḥkem.

¹⁰ Sağ ḳarı yağrın süñük, şāhin ḳuş tamğa

¹¹ Dovvom: ¹⁷⁹ ¹² Sağ ḳarı yağrın süñük, şāhin ḳuş tamğa

¹³ Sevvom: ¹⁸⁰ ¹⁴ Sağ ḳarı yağrın süñük, şāhin ḳuş tamğa

¹⁵ Cehhārom: ¹⁸¹ ¹⁶ Süñük, şāhin ḳuş tamğa

[A 11b] ¹ Ayḥan, oğlanları ki ikinci oğuldur.

² Evvel: ³ Yazır, ya^c ni çoğ vilāyet anuñ ola.

⁴ Aşuḳlu ve imāce¹⁸² süñük, ḳartal ḳuş tamğa

⁵ Dovvom: ⁶ Döger, ya^c ni dirilmek-içün bir yire geleler.

¹⁷¹ T. 11b/6. “püser”

¹⁷² B. 14b/3. “küñid” kelimesi sonradan eklenmiş. / T. 11b/6. “küñid”

¹⁷³ P. 10b/14. yok.

¹⁷⁴ T. 11b/7. “Küñetlü”

¹⁷⁵ B. 14b/7-8. “Kentlü Irıul”

¹⁷⁶ T. 11b/8. “olunur...vaellāhu aēlam”

¹⁷⁷ B. 15a/1. “Öan” / T. 11b/9. Bu kelime yok.

¹⁷⁸ T. 11b/9. “Buña úĀn dirler”

¹⁷⁹ B. 15a/6. // T. 11b/14. “Bayat yaēni devletlü ve niēmetlü”

¹⁸⁰ B. 15a/8. // T. 11b/16. “Alúaevli yaēni her yire yararlar muvĀfaúat iderler.”

¹⁸¹ B. 15a/10. // T. 11b/18. “Úaraevli yaēni evleri úara. āāā úarı yağrın”

¹⁸² T. 12a/3. “umaca”

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

⁷Aşuklu ve imāce¹⁸³ süñük, kırtal kuş tamğa

⁸Sevvom: ⁹Dodurğa, ya' nî milk tutmağ ve yasamağ.

¹⁰Aşuklu ve imace¹⁸⁴ süñük, kırtal kuş tamğa

¹¹Cehhārom: ¹²Yapar ki¹⁸⁵, Yaparlu.

¹³Aşuklu ve imace süñük, kırtal kuş tamğa

[A 12a] ¹Yılduz Ğan, oğlanları ki üçüncü oğuldur.

²Evvel: Avşar ya' nî cüst ü çäläk ve av ve cān-vara kuşa hūsliq¹⁸⁶

³Şağ umāce ve adlu şüñük, tavşancıl kuş tamğa

⁴Dovvom: Kıızıq¹⁸⁷ kuvvetlü ve yasağda cidd ü cehd idici.

Şağ umāca ve adlu şüñük, Tavşancıl kuş, tamğa

⁵Sevvom: Begdilli, ya' nî begler sözi ' azizdür.

⁶Şağ umāca ve adlu şüñük, tavşancıl kuş tamğa

⁷Cehhārom: Kıarkın, ya' nî ulu āş ve toyurıcı.

⁸Şağ umāca ve adlu şüñük, Tavşancıl kuş tamğa

[A 12b] ¹Üçok, kavmlar ki şol kıoldururlar. ²Gök¹⁸⁸ Ğan, oğlanları ki dördüncü oğlandır.

³Evvel: Bayındur, ya' nî hemişe bāy ve ni' metlü ol.

¹⁸³ T. 12a/5. "umace"

¹⁸⁴ T. 12a/7. "umaca"

¹⁸⁵ T. 12a/8. Bu kelime yok.

¹⁸⁶ B. 16a/2. "heveslü"

¹⁸⁷ T. 12a/13. "Üümü"

¹⁸⁸ B. 16b/2. "Gök Öan" şeklinde geçmektedir. Doğrusu da bu olmalı. A metninde "Gün Öan" şeklinde yazılıdır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

⁴ arı¹⁸⁹ yağrın Şol sũnũk, sunũr uŐ tama

⁵ Dovvom: Pencene, ya' nĩ eyũdũr sũi¹⁹⁰.

⁶ arı yağrın Şol sũnũk, sunũr uŐ tama

⁷ Sevvom: avundur, ya' nĩ namuslu ve iyrek avlu¹⁹¹.

⁸ arı yağrın Şol sũnũk, sunũr uŐ tama

⁹ Cehhārom: epni, ya' nĩ kandaki yāı gũre derāl savaŐur ve āpar.

¹⁰ arı yağrın Şol sũnũk, sunũr uŐ tama

[A 13a]¹ a Hān, olanları ki beŐinci ouldur.

² Evvel: Őalur, ya' nĩ¹⁹² “Őāl, ur!” anda ki irsesin ılı ve omauñ revān olsun.

³ Uayla adlu sũnũk, sũnũk, u uŐ uŐ tama

⁴ Dovvom: Eymũr, ya' nĩ hādsũz eyũ ve bāy ol.

⁵ Uayla adlu sũnũk, u uŐ uŐ tama

⁶ Sevvom: Alayundlu, ya' nĩ ırsraqaları al¹⁹³ ve eyũ atlu.

⁷ Uayla adlu sũnũk, u uŐ uŐ tama

⁸ Cehhārom: Őregir, ya' nĩ hemişe iylik ve ihsān idici.

⁹ Uayla adlu sũnũk, u uŐ uŐ tama

¹⁸⁹ B. 16b/4. “āol ũarı...” A. ve P. nũshalarında 4-6-8 ve 10. satırlarda tek baŐına geen “ũarı” kelimesi B ve T nũshalarında “āol ũarı ” Şeklinde gemektedir. Dorusu da budur. Bk. T. 12b/8-9-10-12. satırlar.

¹⁹⁰ B. 16b/6. “Biene yaēni eyũ dũriŐici” // T. 12b/7.

¹⁹¹ T. 12b/9. “avındır, yaēni nāmuslu ve irāũ avlu”

¹⁹² T. 12b/14. “... ‘Sal! Ur!’ yaēni kandaki isesin...”

¹⁹³ B. 17a/6. // T. 13a/1. “ala”

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

[A 13b] ¹. Dingiz Han, oğlanları ki altıncı oğuldur.

² Evveli: İskender¹⁹⁴, ya' nî iyilük ve ululuk ve bahādurlık.

³ Aşuklu ve kıç süñük, çakır kuş, tamğa

⁴ Dovvom: Bügdüz¹⁹⁵, ya' nî dükeline tevāzu' ve kulluk ¹⁹⁶ ider.

⁵ Aşuklu ve kıç süñük, çakır kuş, tamğa

⁶ Sevvom: Yıva, ya' nî anuñ¹⁹⁷ mertebesi dükelerinden üstün ola.

⁷ Aşuklu ve kıç süñük, çakır kuş, tamğa

⁸ Cehhārom: Kıñık ya' nî her yirde bunlar dükelerinden ' aziz ola.

⁹ Aşuklu ve kıç süñük, çakır kuş, tamğa

[A 14a] ¹. Oğuz' uñ vaşiyet idüp tura kuduğı ve ahlākı ve şireti ve emşāl ve hikmet ² sözleri ki anuñ mübarek lafzından zühūra geldi, söyledi¹⁹⁸. ³ Tamām-ı Türkistān ve İrān ve Tūran' ı müsahhar idüp qadīm yurdına varduğı vaqtin mecmū' oğulları ⁴ ve oğul oğulların devşürüp her birin¹⁹⁹ illü ilinden boylu boyından getürdüp bir ulu toy ⁵ itdi. Her birine cevāhir altun ve gümüş ve muraşsa' hil' atlar ve mertebelü mertebesince vilāyetler virdi. ⁶ Dağı eyitdi: “İy benüm oğlanlarım ve ciger-küşelerüm! Uş ben pīr oldum, āhirete naql itmegüm ⁷ yaqīn oldı. Size her naşihat ve öğüt ki virürem ve vaşiyet iderem, gerekdür ki cān ⁸ kulağı-y-ıla işidüp ānı ' ayn-ı sa' ādet ve devlet bilüp anuñ-ıla ' amel kılasız ve ' oğlanlarıñuza ve zü-⁹-riyyāt ve uruk²⁰⁰ ve şoyuñuza dağı benüm öğüdüm ve sözüm ve vaşiyetüm diyesiz. Anlar dağı anuñ-ıla ¹⁰ amel idüp zamān döndükce oğul

¹⁹⁴ B. 17b/2. “İgdir”

¹⁹⁵ T. 13a/8. “Bügder”

¹⁹⁶ B. 17b/4. // T. 13a/8. “ve úlluú ve diömet”

¹⁹⁷ T. 13a/10. Bu kelime yok.

¹⁹⁸ T. 13a/16. “...ve Çinkiz Öan daı bu sözü söyledi ve bu töreyi yiniledi.”

¹⁹⁹ B. 18a/6. “yirden”

²⁰⁰ T. 13b/7. Bu kelime yok.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

oğlanlarına diyeler ve yitürelere ki mādām ki dünyāda olasız¹¹ ve uruk ve şoyuñuz yayıla, bu ögütler birle ‘amel idelerse dünyā memleketlerine pādīşāh olalar; ¹²hiç dūşmān anlara zafer bulmaya ve dinlerin yāvi kılpuz ezmeyeler. Hemīşe din ve dünyāları ma‘mūr ola. ¹³Ve şol vaqtin ki benüm ögütlerüm²⁰¹ ve törem birle ‘amel itmeyeler, lācerem biri birine uymayalar; ¹⁴ol sebep-ile anlaruñ üzerine dūşman zafer bulup²⁰² ġālib ola. Her bir boy, bir iqlīme dūşe; Tācık ¹⁵ve otrāk ile qarışalar, boylu boyunu ve sūñuğini unıdalar.” didi. Dağı ħalvet idüp altı oğluna ¹⁶ve yigirmi dört oğlanları oğlanlarına eyitdi, bir gün “Bir oğ virüñ!” didi. Aldı eliyle ¹⁷uvatdı. Ve ikisine eyitdi “İki oğ virüñ.” didi. Virdi²⁰³, aldı, uvatdı. Ve üçünden birer oğ diledi, [A 14b] ¹dizine urup uvatdı. Ve āltısından birer oğ diledi, dizine urup uvadımadı. Ve on ikisinden ²birer oğ ve on ikisinden dağı birer oğ diledi, alup birer ip-ile bağladı ellerine virdi, eyitdi: ³“Ne kadar güc ve kuvvetiñiz vār-ise idüñ görüñ uvada bilür misiz?” didi eyitdi²⁰⁴. “Uvanmaz!” didiler. ⁴Eyitdi: “İşbu temşil delīlince gerekdür ki biri biriñüze uyup vaşiyetüm mücebince Gün, ħan ola! ⁵Anuñ ardınca oğlı, Qayı ħan ola. Mādām ki Qayı şoyından ħan var ola, Bayat ħan ⁶olmaya; meger kendü boyına beg ola. Qayı ħan olıcağ Bayat sağ kol begler begisi ola. Ve ⁷şol kol beglerbegi Bayındur dur. İşbu tertibce ağa varken āyini ağalık itmeye, ya‘ ni ulu qardāş ⁸vār-iken kiçi qardāş beg olmaya.

Qayı ħan ħan olıcağ on iki boy sağ kolına ve on ⁹iki boy şol kolına turalar. Ve altı boylardan²⁰⁵, ki ‘ammu oğlanlanlarudur²⁰⁶, birisi sağ kola ¹⁰tura, biri ħanlar ħanı boyına qarşı qarışa, ikisi Qaravul ikisi Çağdavul olalar. Ammā Qaravul ¹¹başı ve ağası²⁰⁷ Qınuğ’dur.” didi.

Atasından şoñra çok zamān Qayı ħanlar ħanı oldı. Pes bu ¹²delīl ve erkānce pādīşāh-ı ā‘zam seyyid-i selātinü’l-‘Arap ve’l-‘Acem kāyid-i cüyüşü’l-¹³muvaħħidīn, qātili’l-kefereti ve’l-müşrikīn sulţān bin sulţān pādīşāhumuz Sulţān Murād bin Meħemmed ħan ki

²⁰¹ P. 14a/13. “ve sözüüm”

²⁰² T. 13b/12. “...zafer bulup” kelimeleri yok.

²⁰³ B. 18b/8. // T. 13b/15. “virdiler”

²⁰⁴ B. 18b/13. // T. 13b/18. “eyitdiler”

²⁰⁵ T.13b/23. “...kendi boyuna oılan veya úardaşı begler begi dege. Ve Gündüz ðanlar ðanı boyuna dört ðan ola.”

²⁰⁶ T. 13b/23. Bu ara cümle yok.

²⁰⁷ T. 14a/2. “...Bayındur ve Çağdavul’uñ”

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

¹⁴eşref-i âl-i ‘Osmân’dandur²⁰⁸ pâdişahlığa ensab ve elyağdur. Oğuz’uñ kalan hanları uruğundan belki ¹⁵Çingiz²⁰⁹ Hanları uruğundan, dağı mecmû‘ından ulu aşl ve ulu sünükdür, şer‘-ile dağı ‘örf-ile ¹⁶dağı. Türk hanları dağı ²¹⁰kapısına gelüp selâm virmege ve hizmet itmege lâyıkdur. Allâhu -te‘âlâ- bâkî ¹⁷ve pâyidâr kılsun, şoyı ‘âlem oldukça cihândâr u cihânda vār olsun. Bi-’n-nebiyyi ve âlihi ve hem [A ^{15a]} ¹peygamber -‘aleyhi’s-selâm- zamânına yaqîn zamânda Beyâsi²¹¹ boyından Qorqut Ata koydı Oğuz kavminüñ ²bilgesi-y-idi²¹², ilhâm iderdi. Eyitdi: “Âhîr zamânda girü hanlık Qayı’na²¹³ dege, dağı kimesne ellerinden ³almaya.” ²¹⁴didügi ‘Osmân -rahmetü’lâh- neslindendür²¹⁵.

Oğuz buyurdı mecmû‘ halkı üç bölük itdiler. ⁴‘âkillere ve bilgelere ve muhâsiblere mâl ve tavar cem‘ itmek ve haraç itmek ve kedhüdâlık ve vezîrlik ⁵ve yazıcılık virdi. Ve bahâdırlara çeri begligi virdi. Ve celed ü çâlâk kişilere uruq ⁶virüp at güdmege gönderdi. Ve ebleh ve bön kişiler eline ağaç virüp deve ve şığır ve koyun ⁷güdmege gönderdi. Ve eyitdi ki kaçan bir yüzbaşı ve ellibaşı fevt olsa yarar oğlu qalmasa ⁸anuñ bölüğünde göreler kim at binmekde ve at tımâr itmekde bilgey-ise ve yancuğında sırimdan⁹ve qavdan ve çakmaqdan ve anduzdan ve at gözine koyacak otdan bulunur olsa ve qalanı andan ¹⁰qorqar utanur gibi olsalar ve eyer ve uruğın²¹⁶ ve uyan sünüğün düze. Ve diye ki bilse²¹⁷ ve yay ¹¹qurmaqda ve şarmaqda bilür olsa ânı ol bölüğe ağa ideler. Ve dağı biñbegi ve tımân ¹²begi olsa ve yarar oğlu qalmasa biñ ve tımân içinden qanqısı bahâdır ve iş görmiş ve çeri kolayın ¹³bilür ve savaşlar şınamış kişi olsa anı biñ begi ve tımân begi ideler. Ve dâyim göç ¹⁴ideler, oturaq olmayalar. Yazın yazlada ve yâyn yaylaq yirlerde yürüyeler ve güzün güzle ve kışın ¹⁵kışlaq ve sâhil yirlerde yürüyeler, kıtlık görmiyeler. Ve tavarları²¹⁸ aruqlamaya

²⁰⁸ B. 19a/7. “èOâmân’dur”

²⁰⁹ T. 14a/6. “Çingiz”

²¹⁰ B. 19a/10. // T. 14a/7. “dağı Tatar òanları”

²¹¹ B. 19a/12. // T. 14a/10. “Bayat”

²¹² B. 19a/12. // T. 14a/10-11. “...bilgesi-y-idi, ne dirse olurđı. áÀéibden òaberler söylerdi. Óáu -teèÀlâ- ilhâm...”

²¹³ T. 14a/12. “Úayı’ya”

²¹⁴ B. 19a/15. “didi”

²¹⁵ B. 19a/15. // T. 14a/13. “neslidür”

²¹⁶ P. 15a/10. “onâm” / T. 14a/20. “umâm”

²¹⁷ B. 19b/6. // T. 14a/20. “dike bilse”

²¹⁸ T. 14b/2. “üavari”

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

ve kıımız ve kımrān ¹⁶ve süd yoğurt eksük olmaya. Ve 'ıyş ve çarğāmuḵ firāvān olup diñleneler. Andan şoñra ¹⁷eger biş yüz yıl ve biñ yıl ve on biñ yıl oğlanlar toğup vücūda geleler ve ataları ^[A 15b]1.yiri ve urunına oturalar, büyüün ve bu töre ve yasaḵ ki benden yādigār ḵalur saḵlayup ²ayruḵısını itmeyeler. Hem gökden anlaruñ devletine meded gele ve dayim 'ıyş ve 'işret içinde olalar. ³Ve Ḥaḵ -te'ālā-anlara eylük ide, ni' metler vire. Ve 'ālem ḥaḵkı anlara du'ā ideler ve 'ömürleri uzun, ⁴ve devleti ni' metden berḥurdār olalar. Menḥasunet-i siyāsete dāmet riyāsete bu ma' niye iřāretdür.

⁵Ve daḥı eytmış çok oğullular bundan şoñra ḥanlardan ve pādiřahlardan vücūda ⁶geleler. Eger ulular ve begler ve pehlevānlar ki anlaruñ ḵatından olalar, yasāğı ḵatı ḥutmayalar, ⁷ḥanlıḵ ve pādiřahlıḵ iři müzelzel ve münḵati' ola. Oğuz Ḥan'ı arzu-y-ıla isteyeler, bulımayalar.

⁸Ve daḥı eyitmiş: "Tümān begleri ve biñ begleri ²¹⁹ evvel āḥir geleler ve Oğuz Ḥan'ıñ öğüdin ⁹ḥutmayalar. 'Acib²²⁰ anlar çerilere serverlik idebileler mi? Ve anlar ki kendü yurtlarında oturalar ¹⁰ḵalalar ve öğüt işitmeyeler; anlar şol ite beñzerler ki çok şuya düşüp ḵıḵamaya veya şol ¹¹oḵa ki gūr u sāz içine atarlar yāvī ḵılınur anuñ gibi ḵiřiler serverlige yaramazlar.

¹²Merḥūm Ḷara 'Osmān daḥı, dāyim bu öğüdi oğlanlarına virür imiř: "Olmasun ki oturaḵ ¹³olasız ki beglik Türkmānlık ve yürüklük idenlerde ḵalur." dir imiř. Ve daḥı eyitmiş: "Her kim ki²²¹ ¹⁴on ḵiři başarabilür, elli ḵiři başarabilür; biñ begi olmağa yarar. Ve daḥı her kim²²² ki kendü evi ¹⁵düzenin düze bilür, on baři olmağa yarar²²³. Ve her kim ki biñ ḵiři başarabilür, tümān begi ¹⁶olmağa yarar. Ve her kim bir tümān başarabilür, boy baři olmağa ve bir boya ḥan olmağa yarar ve ¹⁷il iḵlim pādiřahlığına yarar." Daḥı eyitmiş: "Her kim ki kendü evi içini arı ḥutabilür mülk ^[A 16a]1-ve iḵlimi daḥı uğrıdan

²¹⁹ B. 20a/5. // T. 14b/12. "...ve yüz begleri ki..."

²²⁰ P. 15b/9. "ēAceb"

²²¹ B. 20a/10. "kendü evi düzenin bilür on baři olmağa yarar. Ve her kim ki on ḵiři başarabilür, elli ḵiři başarabilür. Ve her kim ki elli ḵiři başarabilür, yüz begi olmağa yarar. Ve her kim ki yüz ḵiři başarabilür, biñ begi olmağa yarar. Ve her kim ki ..."

²²² T. 14b/18. satırda A15b/14. satırın atlanmış olduğu görülüyor.

²²³ T. 14b/18-20. Bu bölüm biraz karışık olarak şöyle yer almıştır: "Her kim kendü evi düzenin bilür, on başi olmağa yarar. Her kim ki on ḵiři başarabilür, elli ḵiři başarabilür. Her kim ki elli ḵiři başarabilür, yüz begi olmağa yarar. Ve her kim ki yüz ḵiři başarabilür, ben begi olmağa yarar."

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

ve yalancıdan arıdabilür.” Ve dağı eytmış ki: “Her onbaşı kendü evine ²yasak idebilmeye ānı şuçlu idüp ‘avratı oğlan-ıla mücrim kılmak gerek ve ānuñ öninden birini ³on başı itmek gerek. Ve yüzbaşı ve biñ begi ve tümān begi dağı bunuñ gibi ve çeriden bir kişi ⁴taşrada bir sehel şuç işlese tümān begine buyuralar ki biñbaşı her kim ise ve zehm ide azarlaya²²⁴. ⁵Ve biñ begleri yüz beglerin döge²²⁵. Ol kişi getüreler cezāsı ne-y-ise ²²⁶ uğrı ħarāmi ⁶dağı böyle bulalar. Her kişi ħükm itdügi yirde vāki‘ olsa aña bulduralar.” Ve dağı eyitmiş ⁷ki: “Her söz ki üç bilige aña ittifağ ideler, ol sözi her yirde dimek olur. Ve illā aña ⁸i‘timād itmek olmaz. Kendü sözüñ ve ayrık kişi sözüni ol bilgeler sözine kıyās it. Eger ⁹muvāfık düşerse ānı söylemek olur ve illā hiç söylememek gerekdür.” Dağı eyitmiş ki: “Her at ¹⁰ki semüzlikde eyü segirde ve orta atlu ve uruk olduğda dağı yağıñi segirde, ol ¹¹ata yağıñi at dimek olur. Ammā şol at ki bu üç ħalde birinde eyü segirtmeye aña yağıñi at ¹²dimek olmaya.” Ve dağı eyitmiş ki: “Ol begler ki server olalar ve tamāmet çericieleri birle çün ¹³ava ve çeriyeye bineler, kendü adlarını mu‘ayyen kıllalar. Dāyim Ĥağ -te‘ālā-ya ħayr du‘ā kıllup gönüllerin aña ¹⁴bağlayup cevābınuñ fetħin ve eylugin dileyeler, tā qadīm tañrı kuvvetiyle dört ħad tıtıla. ¹⁵Ve çeriyeye giricek yeñi toğmuş buzağı gibi epsem oluñ. Ve şavaş idicek şol aç toğan gibi, ¹⁶ki av üzerine uçar, cenge girüñ.” Ve dağı eyitmiş ki: “Er kişi güneşi degül ki dügeli yirde ¹⁷ħalka göstere. Ĥatun kişi gerekdür ki çün eri ava ve çeriyeye gitmiş ulaşmış ola, ol evini^[A 16b] ¹müretteb bezenmiş tıta. Şöyle ki eger ilçi veyā ħayrı konuğ eve ħona dükeli nesneyi tertib birle ²düzenlü göre ve eyü aş bişürüp konuğun eksugin geregin düzetmiş ola. Lācerem erinüñ ³eyü adın çıkarmış ola ve kendünün dağı eyü adı meħāfil ve mecālisde söylene. Eyü er, eyü ħatun ⁴kişiden ma‘lüm ola. Eger ħatun kişi yaramaz ve ked bānū olmayacak olursa erün yolsuzlığı ⁵ve tedbirsüzlüğü andan ma‘lüm olur. Ez ħāne-i be-kethudā-yı Māne-i hemeçir [Manuçihr] dağı eyitmiş ki şöyle ki: ⁶“Bāzırgānlar altunlu ħumaşlar ve tengsükleri-y-ıla gelürler, aşşı ümīd-ile, gönülleri kuvvetlü ve ümīd-ile olurlar.

²²⁴ T. 15a/3. “...biñ başlarına zahm ide, azarlaya.”

²²⁵ B. 20b/5. // T. 15a/4-5. “Ve yüz begleri elli başın ve onbaşların döge, ki ol kişiyi ütüp getüreler...”

²²⁶ B. 20b/6. // T. 15a/5. “ne-y-ise olma”

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

⁷Çeri begleri daħı gerekdür ki oğlanlarına ok atmak ve at segirtmek ve güreş ⁸tutmak eyü ögredeler ve anları bu işler-ile şınayalar. Ve şöyle bahādur ve alp ideler ki: ‘Bāzırgānlar ⁹aşşına²²⁷ gönülleri inanur gibi, anlarıñ daħı gönli hūnerlerine inana. Yüreklü alp olalar öleler.’ ¹⁰Ve daħı eyitmiş ki biz ve uruğumuzdan muqarrer olmuş yasağa bir kerret hılāf itse, aña, diliyle ¹¹ögüt vireler. Ve eger girü²²⁸ muhālefet iderse geregi gibi tehdīd ve cevr ideler. Ve eger üçinci kerret ¹²itse anı irāk yire Hoten tarafında ıssuz yazılara, ki anda il yokdur, yılda iki kerret uç-ile ¹³varurlar, anda göndereler, anda tura. Bir müddetden²²⁹ girü getüreler. Eger uşlanup ‘ākıl olursa ¹⁴fe-bihā ve illā zindāna bırakalar; andan daħı çıksa ‘ākıl olmasa, cümle ağa ve ini dirilüp dānışalar, ²³⁰¹⁵maşlahatını görüp yasağa yitüreler.”

Ve daħı eyitmiş ki: “Tumān begleri ve biñ ve yüz begleri ¹⁶gerekdür ki kendü ve çerisin ve nöker ve yoldaşın yasāyup hāzır turalar ki her vaqt ki hükmler ola ¹⁷gice ve gündüz dimeyüp bineler.” Ve daħı eyitmiş ki: “Pādişahlar gerekdür ki gice Haq -te‘ālā- kapısında dilenci olalar, [A 17a] ¹eylük ve kerāmet dileyeler. Ve gündüz halka pādişah olalar.” Ve daħı eyitmiş ki: “Şoñra gelenler ²öñdin gelen pādişahlarıñ hayrın bozmayalar, tā anlarıñ daħı hayrı cihānda bākī kıla.” ³Ve daħı eyitmiş ki: “Pādişahlarıñ yarı ve nedīmi bile oturup tura kişileri şunuñ ⁴gibi kişiler gerekdür ki uşlu ve ‘ākıl ve görklü ve ulu aşıl ve eyü adlu ve arı pāk ⁵dāmen ve hoş tab‘ ve şirīn sözlü ve cihān görmüş ve iklimler gezmiş ve eyü yavuz şınamış ⁶kişi ola.” Ve daħı eyitmiş ki: “Pādişahuñ ketħuzāsı ve vezīri bir kişi gerek ki pādişahuñ ⁷malından dīnine²³¹ şefkat ide ve ra‘ıyyete hayf itmek revā görmeye.” Ve daħı eyitmiş ki: ⁸“Kulluk itmiş ve kulluğdan kıalmış kıocaları ve muhtaçları göre gözede, rızq virmek-ile elini ala.” ⁹Ki eyitmişlerdür ki: “Her kim ki düşmişler elini almaya, serverligi yaramaya.” Ve daħı eyitmiş ki: ¹⁰“Pādişahlar öksüzlerüñ ve yetimlerüñ atasıdururlar²³², gerek öksüzlere şöyle şefkat ideler ¹¹ki atasından biñ şefkati ola. Tā ki bāy ata-y-ıla yoqsul arasında fark ola.”

²²⁷ T. 15b/3. “aāñıya”

²²⁸ B. 21a/13. // T. 15b/6. “girü” kelimesi yerine “ikinci kerrat”

²²⁹ T. 15b/9. “...āoñra”

²³⁰ B. 21a/17. “anuñ”

²³¹ B. 21b/11. // T. 15b/20. “...dīnine yigrek...”

²³² T. 16a/1. “atasıdururlar”

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

Ve daħı eyitmiş ¹²ki: “İl ulusu ve memleket tutmaħ ulu işdür. Pâdişah dâyim önlü ve her işden haberdâr gerek. Ve her ¹³vaħtde Haħ -te‘âlâ-ya du‘â ve münâcât itmekde gerek ki tâ anuñ elinden ve dilinden ve ħalem ve ħademinden ¹⁴şol nesnelere zâhir²³³ ola ki il ulusu ve mülk ve memleket ve dîne ve dünyâyaya yarar ola.” Ve daħı eyitmiş ¹⁵ki: “Pâdişâh ulu işleri ve defter ve dîvânî işleri hünermend ve işler şınamış kişilere işmarlamaħ gerek. ¹⁶İşi şınamadık kişilere işmarlaya ki soñra peşimân olur.” Ve daħı eyitmiş ki: “Hâyin ve şuclu ¹⁷kişiyi elbette yasaġa yitürmek gerek ki daħı kimesne ħiyânet ve uğurlık ve ħarâmîlik itmeyeler. [A 17b] ¹Ve güç ve zulüm görmüş kişilere dâd virmek gerek ki güç ve zulüm idiciler daħı bîzar olmayalar.” Ki ²eyitmişlerdür ki: “Pâdişâh uğrı ħarâmî def itmeye kendü eli-y-ile il ve kâruvân urur. Zîrâ pâdişâh³-laruñ ilden temettü‘ ve fâyide gördüġi²³⁴ şol vaħt ħelâl olur ki yavuzları üzerlerinden ⁴def ideler. Bu söze muħavvî ve delil Nüşinrevân-ı ‘âdil, ki küfürle fevt oldu. Düşde ⁵gördiler hoş hürrem yirde oturur. Eyittiler: “Bu maħâma neden irdüñ?” didiler. Eyitdi: “Mücrimlere ⁶şefġat itdüm ve şuçsuzları incitmedüm.” didi.

Ve dahî eyitmiş ki: “Mürüvvet ve kişilik oldur ki ⁷çün bir kimesne bir kimesneden ħayr ve eylük görmüş ola, anuñ minnetin kendü üzerine sâbit bilmek ⁸gerek; anı ri‘ ayet idüp aña eylük ve iħsan itmek gerek ve anuñ ħaħķını yirine getürmek ⁹gerek. Ve haħıķatda pâdişâhlaruñ devleti ve ħürmeti nöker ve il ve memleket-iledür. Eger nöker ¹⁰ve il ve ra‘ıyyet olmayacaħ olur ise pâdişâhlık mümkün degüldür. Pes eger nökerüñ ve il ve ra‘ıyyetüñ ¹¹ħadrini bilmeye ve anları hoş tutup ri‘âyet itmeye ġâyet mürüvetsüzlik ola.” Ve daħı eyitmiş ki: ¹²“Yâvuzlaruñ ħulaġın burup te‘dîb idüp koyı virmek şuña beñzer ki ħurdi tutup ¹³and virüp koyı vireler. Uġrı ve ħarâmî ve şerîrlere inanmaħ olmaz. Şol kişinüñ ki şerri ¹⁴ma‘lüm ola anı öldürmek yigrekdür. Ķovup ilden²³⁵ ħıġarmaħdan ki yılan ve ħuyruġı uzunı ¹⁵kendü evinden alup ħoñşı evine bıraħmaħ eyü olmaz.” Ve daħı eyitmiş ki: “Pâdişâh ħişam ve ħaħımaħ vaħtinde ¹⁶ivmek ve ta‘cîl itmek gerekmezdür ki diri öldürmek olur ve ölüyi diri ħılmaħ olmaz. Niteki ¹⁷sınuġı bütün itmek olmaz, bütünü şındurmaħ olur.” Ve daħı

²³³ T. 16a/5. “âÂdir”

²³⁴ P. 17b/3. “gördükleri”

²³⁵ P. 17b/14. “elden”

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

eyitmiş ki: “Fevt olmuş kişilerün ^[A 18a]1 mālın ve tavarın öksüzlerine vireler. Pādişāhların himmetlü ve devletlü illeri anuñ gibi mala ²bulaşmak lāyık degü ve kuvvetlü olmaz. Dünyāda eyü addan ğayrı nesne bākī kalmaz.” Ve dağı eyitmiş ki: “Düzenlik ³ve muvāfaqat itmiş düşmanları tağıtmaq olmaya. Meger şol vaqtin ki anlardan birkaçını dost ⁴ideler getüreler.” Ve dağı eyitmiş ki: “Şol pādişāh ki ‘adl itmeye şol ikinciye beñzer ki ⁵‘tāru veya arpa eke, buğday uma.” Ve dağı eyitmiş ki: “Za‘if ve güçsüz kişileri katı ⁶incitmeyeler ve zahmet virme-yeler ki qarıncalar ittifaq-ile kağan arslanı ‘aciz ü dermānde kılurlar. ⁷Ve çok üyez ve sivri sünek pīli dermānde kılurlar.” Ve dağı eyitmiş ki: “Şöylān ve ta‘āmı geç ⁸iyeler ki iştihā ğālib ola. Ve söz ve kelecı ol vaqtin ideler ki bir zarüret vāki‘ ola. ⁹Ve uyku ol vaqtin uyuyalar ki uyku ğāyet ğālib ola²³⁶. Ve hem oğlan olursa körpe ve kuvvetlü ¹⁰ola. Han ve begler ta‘āmı şöylān ki iyeler bir şadr ve iki kuluñ sofrı ve kendürleri ki ¹¹götürülmeli ola, her begün önindeki artan ta‘āmı ayak üzerinde tıran nökerlerine vireler, ¹²tā ki kimse maħrūm kalmaya.”

Fi-’l-cümle bu zıkr olan oymaqlar ve boylar bu resme ki şerh olundu, ¹³cümle muvaħhid ve Teñriyi bir biliciler-idiler. Ve Teñri -te‘ālā-nuñ dilegi şöyle olmuş-ıdı ki ¹⁴peyğamberümüz Muħammed Muştafa *şallā’lāhu -‘aleyhi ve sellem-* nübüvveti zamānında İslām sınıfından olalar. Cümle ¹⁵müslmān oldılar, peyğamberi görmedin iman getürdiler. Peyğamber -*şallā’lāhu ‘aleyhi ve sellem-* Selmān-ı Pārisi anlara gönderdi. ¹⁶Vardı anlara iman ve İslām erkānın öğretti. Ve uzün müddetler ve çok yıllar Oğuz’dan ¹⁷ve anuñ oğlanlarından ve kavmlerinden çok kişiler pādişāhlık itdiler. Ve her devirde bu yigirmi dört ^[A 18b]1 boydan hanları neslinden bir ulu kuvvetlü devletlü pādişāh zāhir olup uzün müddetler pādişāhlık ²anuñ hānedānında kalmışdur. Şöyle ki, pādişāhlık nice müddet Salur neslindendi ve ol boy ³dükeli boylardan güçlü ve üstün idi zīrā Oğuz içinde sağ kol hanlar uruğundan, ⁴ki hanlık itmiş kişi ola kimesne bulmadılar begler ve ulular ve ketüzālar kurultay ve dirnek idüp ⁵dānişdiler bu töreyi söyleşüp meşveret itdiler. Çün Salur boyunuñ hanı bahādur ve müdebbir koymış-ıdı. ⁶Ve hem bunların süñügi ve naşib ve mevcālari ucadur, hanlar hanına mensūbdur. Bu sebeb-ile ağı ini Salur ⁷Hanı

²³⁶ T. 16b/12. “... Ve cimÀè şol vaütin ideler kim şevü ve iştihÀ àÀlip ola.”

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

Ħan itdiler. Çok zaman Türk'e Tâcîk'e ĥükm itdiler. Bunlardan soñra Türkistân iklimlerinde ⁸çok yıllar fetret oldu. Ħanlıĥ itmişlerün şoyından Ħınıĥ uruĥından Loĥmân Ħan'ı buldılar. ⁹Çün bahâdur ve müdebbir ve oĥullu-y-ıdı dirnek ve dânişik itdiler, töre şorişdılar, eyitdiler: “Bunlaruñ ¹⁰kuşu çaçırdur ki kuşlaruñ yüreklü ve bahâdurıdur egerçi şol ĥoldandur ve dükeli boylardan ¹¹şoñra zıkr olurlar öpüp Oĥuz bunları aĥırlayıp bunlara çaçırıtı ta'yin itdi ve anadan daĥı Efrâsiyab ¹²neslindendürler ki Türk ilinüñ ĥadım pâdişâhidur ve hem niteki Ħaravul begi ve Çaçadul²³⁷ ve Dümdâr ¹³begi Ħınıĥ'dur, Ħaravullıĥ ve Dümdârlıĥ liki ulu işdür” didiler, aĥa ini ittifaĥ-ile Loĥmân'ı mecmû'ı Türk illerine ¹⁴ĥan itdiler Oĥuzuñ mu'azzam pâdişahları ki Īrân ve Tûran ve Mısış ve Şâm ve Rûm iklimlerine biş ¹⁵yüz yıl andan ki Ħıřay ĥapısıdur maĥrib ve Firengistân Deñizi ĥırâñına²³⁸ degin ĥükm itdiler Lokmân ¹⁶Ħan vefâtından soñra oĥlı Selçûĥ ĥan oldu; Selçûĥ daĥı vefât itdi, oĥlı İsrâ'il ĥan oldu.

KAYNAKLAR

- AGACANOV Sergey Grigoreviç, **Oĥuzlar**, çev. Ekber N. Necef-Ahmet Annaberdiyev, İstanbul, Selenge Yayınları, 2003.
- AZAMAT Nihat, **II. Murad Devri Kültür Hayatı**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yeniçaĥ Tarihi Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul 1996.
- BANARLI Nihad Sâmi, “Yazıcı-oĥlu 'Alî ve Selçûĥnâme (Oĥuznâme)” **Resimli Türk Edebiyat Tarihi**, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1971.
- ERZİ, Adnan Sadık “İbn Bîbî”, **İA**, V/2, s. 716.
- BURSALI Mehmed Tahir, **Osmanlı Müellifleri, I**, İstanbul, Matba'a-yı Âmire, 1342.
- DONUK Abdulkadir, **İdarî-Askerî Unvan ve Terimler**, İstanbul, 1988.
- DUDA Herbert W “Zeitgenössische islamische Quellen und das Oĥuznâme des Jazyĥyoĥlu 'Alî zur Angeblichen türkischen Besiedlung der Dobrudscha im 13. Jhd. n. Chr. **Spisanie Na**

²³⁷ B. 23b/12. // T. 17a/10. “Çaadavul”

²³⁸ T. 17a/13. “kenârına”

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

- Bulgarskata Akademiya Na Naukit Ī Īzkustvata Kınıga LXVI*, Sofiya, Peçatnitsa Kınıpegraf, 1943.
- DUDA, Herbert W. *Die Seltschukengeschichte des Ibn Bībī*, Munksgaard/Kopenhagen, 1956.
- ERZİ Adnan Sadık, "İbn Bībī", **İA, V/II**, s. 716.
- İNAN, Abdulkadir "Orun ve Ülüş Meselesi", **Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası**, I, İstanbul, 1931.
- KAFESOGLU İbrahim, **Türk Milli Kültürü**, İstanbul, Boğaziçi Yayınları, 1986.
- ÖGEL Bahaeddin, **Türk Kültürünün Gelişme Çağları**, İstanbul, 2001.
- ÖZAYDIN Abdülkerim, "Arslan bin Selçuk", **DİA, III**, s. 402, 403.
- ÖZAYDIN Abdülkerim, "İbn Bībī", **DİA, XIX**, s. 381.
- İBN BİBİ, **el-Evâmirü 'l-Alai 'yye fi 'l-umûr 'il-Ala 'iyye (Selçuknâme)**, I-II, Hazırlayan, ÖZTÜRK Mürsel, Ankara, Milli Kütüphane Başkanlığı Basımevi, 1996.
- ÖZGÜDENLİ Osman G. **Ortaçağ Türk-İran Tarihi Araştırmaları**, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2006.
- YAZICIZÂDE 'Alī, **Tevârih-i Âl-i Selçuk**, Staatsbibliothek zu Berlin, Ms. Or. Quart. 1823.
- YAZICIZÂDE 'Alī, **Tevârih-i Âl-i Selçuk**, Paris Biblioth' que Nationale, No. Regius Supp. Turc. 737.
- YAZICIZÂDE 'Alī, **Tevârih-i Âl-i Selçuk**, Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Revan Bölümü, nr. 1391.
- YAZICIZÂDE 'Alī, **Tevârih-i Âl-i Selçuk**, Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Revan Bölümü, nr. 1390.
- YÜCE Nuri; Bir Yazmanın Yayımındaki Bazı Eksikler, **IV Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II**, 24-29 Eylül 2000, TDK Ankara 2007, s. 2093-2101.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*